

Con. 379-19. Communication Skills in English NM-7007

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. :** (1) All questions carry equal marks.
(2) Figures to the right indicate full marks.

1. (a) Correct the following sentences :— 4
- (i) I knows how to learn properly.
 - (ii) I will call on you before I leaved.
 - (iii) He has been studying hard in the last one month.
 - (iv) Each man and each woman has the right too vote.
- (b) Fill in the blanks using correct options : 4
- (i) The small child does whatever his father (was done, does, did)
 - (ii) The man to _____ I sold my house was a cheat. (whom, who, when)
 - (iii) He is _____ important to tolerate any delay. (two, to, too)
 - (iv) Why did not you _____ the bag away ? (throw, therw, thrown)
- (c) Match the following :— 4
List A	List B
(i) You don't need to come	a. at his failure in the game.
(ii) They were all shocked	b. even though it rained heavily
(iii) He dislikes the word dislike	c. unless you want to
(iv) They continued to work
in the field	d. doesn't he
- (d) Write the antonyms for the following words : 2
- (i) Tragic (ii) Noisy
- (e) Write the synonyms for the following words : 2
- (i) Example (ii) Ideal
- (f) Mark primary stress on the syllables of the following words : 4
- (i) Standard (ii) bluestone (iii) Paradigm (iv) Sample

[TURN OVER]

2. (a) Read the following passages carefully and answer the questions given below.

The whole movement of man's life is towards greater freedom. As a child grows up, his dependence upon his parents and family gradually decreases while his freedom and self-reliance increases all the time. The goal of life seems to be headed in the direction of complete liberty. But what do we understand by the word "freedom" ? Freedom only means the capability of self-government. For the highest purpose of freedom is to make us capable of governing ourselves. Freedom does not mean liberty to do anything that one pleases. Freedom has no meaning without responsibility.

All progress is a process in which we learn how to make the right choices.

Hence it won't be far from the truth to say that all values are created in freedom. And what, one may ask, is the purpose of freedom? The purpose of freedom is only one's perfection. Freedom is the necessary condition in which the aim of perfection may be achieved. Complete freedom of choice means complete freedom to do what you want to do and is the only means to self-realization. A fully realized person is the highest aim not only because he fulfils himself, but also because being fully realized, he helps others to achieve their true strength.

Freedom means total self-discipline, for discipline alone, gives us freedom. Discipline is the means of achieving that which a free mind has evolved. Discipline is a passage to freedom, for the more disciplined you are, the freer you are to do what you desire. Punishment and discipline must be imposed upon you if you cannot discipline yourself. Discipline means order while freedom may exist in chaos. And nothing worthwhile can be achieved where there are disorder and anarchy. Chaos has no power to affect anything worthwhile. So give up all ideas you may have. Know that only he has the liberty that has control. Only he has the speed that has brakes, only he must fly who can land. Liberty without control is like a car without brakes. It will crash ... Freedom has no meaning if it does not aim to achieve the objectives of humanity.

Questions:

1. What does a child acquire as he grows old?
2. What does development refer to?

2
2

(2)

3. What does complete freedom of choice refer to ? 2
4. What happens if a person is more disciplined ? 2
5. Find out words from the passage which mean the same as : 2
- (i) ability
 - (ii) command.

(b) Have you ever walked through a cloud of gnats on a hot summer day, only to have them follow you? No matter how you swat at them, or even if you run, they won't leave you alone. If so, then you have something in common with an atom. Atoms are the building blocks of molecules, which when combined, make up everything. From the smallest one-celled amoeba to every person who has ever lived, and even to the largest and brightest stars in the sky, atoms are everywhere. Even way back in the time of ancient Greece, they wondered about atoms. That's where the word comes from, ancient Greece. The word Atoms, when translated into English means something that cannot be divided any further. So what does an atom look like? Until very recently no one could say one way or another. Technically we can't see individual atoms since there are no microscopes powerful enough. Since technology improves all the time, it may not be long before we can actually see a whole atom through a special microscope.

Even though scientists cannot see atoms with microscopes, they have developed ways to detect them and learn about them. Atoms are made up of three basic parts:

protons, neutrons, and electrons. There is a core or nucleus, and an electron cloud. The nucleus is made up of positively charged protons and neutral neutrons. The nucleus is held closely together by electromagnetic force. Protons and neutrons make up the nucleus of the atom. A cloud of electrons orbits the nucleus. The negatively charged electrons are bound to the nucleus and zap around it in a cloud. Do you remember the cloud of gnats? The gnats would be the electrons zipping around you, the nucleus. There are different ways atoms are classified. They can be classified into elements, like oxygen, carbon, or hydrogen. All of the elements known to man so far can be found on the periodic table. The number of protons an atom has decided the chemical element. The number of electrons defines the

[TURN OVER

atom's chemical properties like its melting temperature and boiling point. The study of atoms and tiny particles that are even smaller is called quantum mechanics. Scientists still have much to learn about atoms. Maybe you will enter the study of quantum mechanics and find a brand new element. Maybe they'll even name it after you!

Questions:

1. What are atoms ? 2
 2. What does the word 'Atomos' mean in old Greek language ? 2
 3. The author begins this article by comparing a cloud of gnats to an atom. Give reasons. 2
 4. What do the gnats represent? What does the person walking through the gnat represent ? 2
 5. Find single words from the passage which mean : 2
 - a) an optical instrument used for viewing very small objects -
 - b) relating to the interrelation of electric currents or fields and magnetic fields-
3. (a)
 - i. Write an application letter with resume to The Manager, Moon Farma Company Ltd, Haryana for the post of an Accountant-cum-Typist. 7
 - ii. Write a Letter of Complaint to The Head, Customer Services Centre, Wellknown Book Depot, Delhi about the wrong dispatch of a set of books you ordered. 7
- (b) Write short notes on any two of the following: 6
- i. Enclosure in letter writing
 - ii. Clarity and correctness in letter writing
 - iii. Reference Line in letters

4. (a) As a Chairperson of the Committee, draft a detailed report mentioning a huge decrease in the business of ABC Bank Ltd, New Delhi for the financial year 2017 -2018 mentioning the reasons. The report is to be submitted to the President of the Bank. 12

(b) Write **short notes** on any **two** of the following: 8

- i. Committee Report
- ii. Investigation Report
- iii. Qualities of a good report

5. (a) Write a summary of the following passage: 7

Every day, thousands and millions of cup of tea are consumed around the globe. The ancient Chinese insisted that tea was good for making the bones feel lighter. In seventeenth-century London, Garraway's Coffee House advertised tea as being good for headaches, kidney stones, dropsy and sleepiness. It indeed gives so much pleasure while doing so little harm.

It is thought that tea was first grown in China about two thousand years ago and reached Japan in the sixth century. It was introduced in Europe in 1610 when traders of the Dutch East India Company returned from Java with chests of leaves. In the Netherlands, it was sold at chemist's shops. In New England, it cost up to ₹ 900 a kilo, so the people boiled it thoroughly, drank it bitter, and then ate the leaves also with butter and salt.

Teas from high altitudes are the most priced since they grow more slowly and develop more distinctive flavours. Apart from the Darjeeling, the best Indian teas are the Nilgiris from the mountains of the South West and the strong, pungent Assams from the northeast.

(b) Write a short note on the advantages of technical data in business world. 5

[TURN OVER

(c) Read the following poem carefully and answer the questions given below :

Gather ye rose buds while ye may,
Old time is still a-flying:
And this same flower that smiles today,
Tomorrow will be dying.
The glorious lamp of heaven, the sun,
The higher he's a-getting
The sooner will his race be run,
And nearer he's to setting
That age is best which is the first,
When youth and blood are warmer:
But being spent, the worse, and worst
Times will succeed the former.
Then be not coy, but use your time;
And while ye may, go marry:
For hailing lost but once your prime,
You may forever tarry.

By R. Herrick

Questions:

1. Which is the most suitable age for the enjoyment of life ?	2
2. What is the glorious lamp of heaven? What does it signify ?	2
3. Why is youth called the ideal period of life ?	2
4. Suggest a suitable title for the poem.	2

*****000*****

- सुचना: (१) प्रश्नांसमोरील अंक गुण दर्शवितात.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.

प्र.१. 'निवडक मराठी कथा' या संग्रहाचे वाङ्मयीन वैशिष्ट्ये साधार स्पष्ट करा.

१६

किंवा

'मरीआईचा गाडा' व 'वळीव' या कथांतून ग्रामीण जीवनातील श्रद्धा व अंधश्रद्धा कशी व्यक्त होते ? ते सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.२ 'कविता शतकाची' या संग्रहातील सामाजिक आशय व्यक्त करणाऱ्या कवितांचा साधार परामर्श घ्या.

१६

किंवा

कविता शतकाची या कवितासंग्रहात स्वातंत्र्योत्तर काळातील वास्तवाचे चित्रण कसे प्रतिबिंबित झाले आहे ? ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.३ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा :

१४

- (अ) 'लम्न संपल्यावर' कथेचा आशय
(ब) 'संस्कार' कथेची भाषा शैली
(क) 'सर्व्हिस मोटार' मधील झयव्हर
(ड) मृणालीचे वडील-एक व्यक्तिरेखा.

प्र.४ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा :

१४

- (अ) 'सत्य' कवितेतील भावविश्व
(ब) 'माझ्या मना बन दगड' मधील विश्व
(क) 'एक दिवस मी परमेश्वराला' मधील विद्रोह
(ड) 'कोलंबसाचे गर्वगीत' मधील मानवी कर्तृत्वाची जाणीव.

प्र.५ पुढीलपैकी कोणतेही पाच उपप्रश्न सोडवा :

४०

- (अ) कोणत्याही पाच विरामचिन्हांची माहिती उदाहरणासहित लिहा.
(ब) तुमच्या महाविद्यालयात संपन्न झालेल्या 'मराठी भाषा गौरवदिन' या कार्यक्रमाची बातमी तयार करा.
(क) सिद्धार्थ युवक मंडळाची वार्षिक सर्वसाधारण सभा नुकतीच संपन्न झाली, या सभेचे वृत्तांतात्मक इतिवृत्त लिहा.

[TURN OVER

- (ड) आनंद निकेतन महाविद्यालय, आनंदवन-वरोरा जि. चंद्रपुर या महाविद्यालयात कनिष्ठ लिपिक पदाची जागा भरायची आहे. त्यासाठी अर्ज करा.
- (इ) मुंबई महानगर पालिकेकडून बांधकाम करणाऱ्या एका खाजगी कंपनीने नवीन इमारत बांधण्यासाठी परवानगी मागितली आहे. या महितीच्या आधारे टिप्पणी लेखन करा.
- (फ) 'गायत्री अगरबत्ती' या कंपनीची वर्तमानपत्रांसाठी जाहिरात तयार करा.
- (ग) पुढील उतान्याचे मराठी भाषांतर करा :

Emotion is usually considered to be a feeling about or reaction to certain important events or thoughts. An emotion can be either pleasant or unpleasant. An individual also may have a mixture of both pleasant and unpleasant emotions. People enjoy feeling unpleasant emotions, such pleasant emotions as love, happiness, and worry, and grief. However, people are sometimes not fully aware of their own emotions. Although most people believe they know what an emotions is, psychologists have not yet agreed on a definition that applies to both human beings and other animals.

Individuals communicate most of their emotions by means of words, a variety of other sounds, facial expression, and gestures. For example, anger causes many people to frown, make a fist, and yell. People learn ways of showing some of their emotions from members of their society, though heredity may determent some emitional behaviour. Research has shown that different isolated peoples show emotions by means of similar facial expressions. Even children who are born blind have facial expressions like those of sighted children.

- (ह) पुढील मराठी उतान्याचे सारांश लेखन करा.

जीवन वाटचालीत अनेक समस्या अचानक निर्माण होतात. अनेकदा अकस्मात एखाद्या दुःखद प्रसंगाला तोंड द्यावे लागते. अशा वेळी हतबल न होता त्या गोष्टीला सामोरं जाणं फक्त आपल्या हातात असतं. जो गंभीरपणे विचार करतो त्यालाच योग्य मार्ग नक्की सापडतो. उपाय हा फक्त सांगण्यापुरताच नको. उपायाला योग्य कृतीची जोडही आवश्यक असते. डॉ. नरेंद्र दाभोलकरांनीही आपल्या जीवन वाटचालीत कृतीतून योग्य असे उपाय लोकांसमोर ठेवले. डॉ.शैला दाभोलकरांनीही डॉक्टरांच्या जाण्याने स्वतःला झालेले दुःख बाजूला सारून अनिसच्या कार्यकर्त्यांच्या पाठीमागे खंबीरपणे उभे राहण्याचे निश्चित केले. डॉक्टरांच्या विचारांची, त्यांनी केलेल्या कार्यांची व लिहिलेल्या पुस्तकांची शिदोरी त्यांच्या पाठीशी होती. वैज्ञानिक दृष्टिकोनाचा अंत होत नाही. विवेकाची हत्या होत नाही. डॉक्टर आपल्यातच आहेत असे समजून डॉक्टरांचेच काम पुढे नेणे या महत्त्वाच्या गोष्टीला प्राधान्य दिले. आपणच डॉक्टर आहोत अस समजायचं आणि त्या प्रसंगी त्यांनी जे केलं असतं तसचं काम करायचं निश्चित केलं. डॉक्टरांचे कार्य पुढे चालू ठेवण्यासाठी कार्यरत रहायचा निर्धार केला. वैज्ञानिक दृष्टिकोन व विवेकवाद रूजवणं, कोणत्याही गोष्टीला सामोरं जाऊन योग्य कृतीतून उपाय करणं, कार्यकर्त्यांना प्रेरणा देणं ही जबाबदारी स्वीकारली.

Hindi - (compulsory Languages)

Con. 382-19.

NM-7243

(३ घंटे)

[कुल अंक : १००]

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

१४

- (क) “ सिद्धि हे तु स्वामी गए, यह गौरव की बात,
पर चोरी चोरी गए, यही बड़ा व्याघात ।
सखि, वे मुझसे कहकर जाते,
कह, तो क्या मुझको वे अपनी पथ-बाधा ही पाते ?”

अथवा

“ सपूत मातृभूमि के रुको न शूर साहसी ।
अराति सैन्य सिंधु में, सुवाडाग्रि से जलो,
प्रवीर हो जयी बनो, बड़े चलो बड़े चलो । ”

- (ख) ‘गाड़ी के चलते चलते उन्होने उत्साह से हाथ मिलाया । फिर गाड़ी को निश्चित रूप से चलती हुई पाकर हसरत के साथ बोले-“काश, कि यह गाड़ी यहीं रह जाती।”

अथवा

‘मेरी चाय में आप पाँच दिन तक चीनी कतई न डालें, क्योंकि मुझे डायबिटीज है । ब्लड-प्रेसर और बॉकाईटिस है । सूखी रोटी और सूखा साग खाता हूँ । आप कोई फोरमलटी न करें । मैं तो घर का आदमी हूँ ।’

२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

२४

- (क) ‘पुष्प की अभिलाषा’ कविता की मूल संवेदना क्या है ? स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

‘घृणा और प्रेम कहाँ से शुरू होते है ? कविता के आधार पर सविस्तार लिखिए ।

- (ख) दिल्ली यात्रा हे तु लेखक शंकर पुणतांबेकर को किन किन तकलीफों से होकर गुजरना पड़ा ? व्यंग्य के आधार पर स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

‘घूस एक चिकनाई है’ व्यंग्य वर्तमान व्यवस्था की पोल खोलता है । व्यंग्य के आधार पर इस कथन की समीक्षा कीजिए ।

[TURN OVER]

३. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए ।

१०

(च) हिमालय कविता में व्यक्त 'राष्ट्रीय भावना' को अपने शब्दों में लिखिए ।

अथवा

(छ) भइयाजी ने वृद्ध की मौत को लेकर कैसे राजनीति की समझाइए ।

४. (अ) निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए ।

१०

(त) 'झाँसी की रानी की समाधि पर' कविता का संदेश ।

अथवा

'प्यारा हिन्दुस्तान कविता' के शीर्षक की सार्थकता

(थ) 'खरगोश के सिंग' व्यंग्य का भाव

अथवा

'प्रधानमंत्री क्यों नहीं हँसते' के सज्जन

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों के एक वाक्य में उत्तर लिखिए ।

१२

(१) एक ही पौधा किन्हे पालता है ?

(२) मातृभूमि पर शीश चढ़ाने कौन जा रहे थे ?

(३) संध्या सुंदरी कहाँ से उतर रही है ?

(४) कवि नवीन जी किस स्वर में छा जाने की बात करते हैं ?

(५) कई दिनों तक किनकी हालत शिकस्त रही ?

(६) 'मोचीराम' कविता के कवि का नाम लिखिए ?

(७) 'रेल एक सफर की बात' हास्य व्यंग्य में कौन सफर कर रहा है ?

(८) बुध्दजीवी महोदय किसकी समस्या सुलझाना चाहते हैं ?

(९) किसके भड़काने से छात्र आंदोलन करने पर उतारुं हैं ?

(१०) 'भगवान बचाए मेहमान से' व्यंग्य में चालाक कौन है ?

(११) लेखक घनश्याम अग्रवालजी किस दिवानगी को देश के विकास के लिए घातक मानते हैं ?

(१२) कवि महोदय लेखक को कौनसा कविता संग्रह पढ़ने को देते हैं ?

५. (ट) आपके मित्र का जन्मदिवस है उसे बधाई पत्र लिखिए ।

८

अथवा

दैनिक समाचार पत्र के रिक्त उपसंपादक पद हेतु अपनी योग्यता का विवरण देते हुए आवेदन पत्र लिखिए ।

- (ठ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर निबंध लिखिए । १२
- (१) किसान की आत्मकथा ।
 - (२) यदि मैं शिक्षा मंत्री होता ।
 - (३) युवा वर्ग और रोजगार की समस्या ।
 - (४) साहित्य और समाज ।
६. (ब) निम्नलिखित मुहावरों का अर्थ बताते हुए वाक्य में प्रयोग कीजिए । २
- (१) अक्ल का दुश्मन
 - (२) काला अक्षर भैंस बराबर
- (भ) निम्नलिखित वाक्यों के शुद्ध रूप लिखिए । २
- (१) राम और श्याम खेलता है ।
 - (२) मेरा लक्ष डॉक्टर बनना है ।
- (म) निम्नलिखित वाक्यों का काल परिवर्तन कीजिए । २
- (१) नारद को दया आ जाती थी । (पूर्ण भूतकाल)
 - (२) मैं सरकारी दफ्तर जा रहा हूँ । (सामान्य भविष्य काल)
- (य) कोष्ठक की सूचना के अनुसार वाक्यों में परिवर्तन कीजिए । २
- (१) भारत में प्रजातंत्र नहीं है । (विधि वाक्य)
 - (२) आपका बोलना उचित है । (प्रश्नार्थक वाक्य)
- (र) निम्नलिखित संज्ञा शब्दों के लिंग परिवर्तन कीजिए । २
- (१) नारी
 - (२) हाथी
 - (३) लोटा
 - (४) चौधरी.

Urdu - (compulsory Language)

Con. 381-19.

NM-7390

ہدایت:

- (i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔
(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20

سوال نمبر ۱۔ کسی ایک عنوان پر تفصیلی مضمون لکھیے۔

۱۔ اردو زبان

۲۔ موبائل

۳۔ قاضی طرز تعلیم

۴۔ معاشرے پر انٹرنیٹ کے اثرات

۵۔ تندرستی ہزار نعمت ہے

10

سوال نمبر ۲۔ درج ذیل سے کوئی پانچ محاوروں کے معنی لکھیے اور اسے جملوں میں استعمال کیجیے۔
۱۔ تھیلی پر برسوں جمانا ۲۔ اپنا الو سیدھا کرنا ۳۔ اپنے پاؤں میں آپ کھپاڑی مارنا
۴۔ آسمان کے تارے توڑنا ۵۔ پانچوں انگلیاں برابر نہیں ہوتیں ۶۔ جی بھر آنا
۷۔ تارے دکھائی دینا ۸۔ عقل پر پتھر پڑنا ۹۔ غم کھانا ۱۰۔ جیسا دلیس ویسا بھیس

15

سوال نمبر ۳۔ ذیل میں کسی ایک عنوان پر تفصیلی گفتگو کیجیے۔
۱۔ سیر پہلے درویش کی ۲۔ طائر خاموش پر ایک آنسو ۳۔ ایک وصیت کی تعمیل

15

سوال نمبر ۴۔ کسی ایک نظم کا مفصل جائزہ پیش کیجیے۔
۱۔ بونے ڈنر ۲۔ آدمی نامہ ۳۔ آوارہ

TURN OVER

15

سوال نمبر ۵۔ مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”میر صاحب ایسے وضع دار تھے کہ ساری عمران کے لباس میں کوئی فرق نہیں آیا“ صلائے عام“ پچیس سال جاری رہا۔ پہلا پرچہ جس کا تب نے لکھا تھا آخر کے پرچے تک وہی کتابت کرتا رہا۔ پر لیس میں بھی شروع سے آخر تک ایک ہی رہا۔ آخر آخر میں ”صلائے عام“ کی اشاعت جب بہت کم ہو گئی تو صرف سوا سو پرچے چھپتے اور قدر دانوں میں تقسیم ہو جاتے“

۲۔ ”میں شاعر نہیں ہوں، ہاں بعض دوستوں کی فرمائش سے زبردستی شعر کہتا ہوں، مجھے بڑا تعجب ہوا جب مولوی صاحب نے کہا ”فرحت تو شاعر ہے“ کیوں اس جو ہر کو خاک میں ملتا رہا ہے۔ ہو سکے تو کچھ کہہ لیا کرو۔ میرے ایک قطعہ تاریخ سے ایسے خوش ہوئے کہ اسی وقت اٹھ قلم دوات نکال کر وہ قطعہ لکھ لیا۔“

۳۔ ”آئیے ایک اور مہربان سے آپ کو ملاؤں۔ ان کی تکنیک قدرے مختلف ہے۔ میری صورت دیکھتے ہی ایسے ہراساں ہوتے ہیں کہ میرا کلیجہ منہ کو آتا ہے۔ ان کا معمول ہے کہ کمرے میں بغیر کھنگھٹائے داخل ہوتے ہیں پھر گھس گھس ہوتی ہے۔ البتہ کبھی کوئی اچھٹا ہوا فقرہ مجھے بھی سنائی دے جاتا ہے۔ مثلاً ”صدقہ دیجیے۔ جمعرات کی رات بھاری ہوتی ہے۔“

۴۔ ”ایک چھوٹا سا طائر تھا جس کے بازوؤں پر آفتاب کی شعاعوں نے زردوزی کی تھی اور رات اس کی طرف مائل ہو کر اپنے بوسے تاریک کا ایک نشان اس کی آنکھوں میں چھوڑ گئی تھی۔ پھر انسانی ہاتھ نے اس پر قبضہ کیا اور اس کی فضا کا دائرہ جگ کر کے ایک قفس میں بند کر دیا جو زندگی میں اس کا نشین تھا اور مرنے کے بعد اس کا تابوت۔“

15

سوال نمبر ۶۔ (الف)۔ درج ذیل سے صرف تین اشعار کی تشریح کیجیے۔

۱۔ حسن بے مہر کو پروائے تمنا کیا ہوا

جب ہوا ایسا تو علاج دل شیدا کیا ہوا

۲۔ وہ ادائے دلیری ہو کہ نوائے عاشقانہ

جو دلوں کو فتح کر لے وہی فاتح زمانہ

۳۔ اے موج بلا ان کو بھی دوچار تھیڑے ہلکے سے
کچھ لوگ ابھی تک ساحل سے طوفاں کا نظارہ کرتے ہیں

۴۔ جہل خرد نے دن یہ دکھائے
گھٹ گئے انساں بڑھ گئے سائے

۵۔ آگنی فصل جنوں کچھ تو کرو دیوانو!
اب صحرا کی طرف سایہ نکلن جاتے ہیں

10

(ب) درج ذیل سے کسی ایک بند کی تشریح کیجیے۔

۱۔ سچے گا زمانہ تری آنکھوں کے اشارے
دیکھیں گے تجھے دور سے گردوں کے ستارے
ناپید ترے بحر تخیل کے کنارے
پہنچیں گے فلک تک تری آہوں کے شرارے
تغیر خودی کر ، اثر آہ رسا دیکھا

۲۔ دنیا میں بادشاہ ہے، سو ہے وہ بھی آدمی اور مقلس و گدا ہے، سو ہے وہ بھی آدمی
زردار بے نوا ہے، سو ہے وہ بھی آدمی نعمت جو کھا رہا ہے، سو ہے وہ بھی آدمی
کلڑے جو مانگتا ہے سو ہے وہ بھی آدمی

۳۔ راستے میں رک کے دم لے لوں میری عادت نہیں
لوٹ کر واپس چلا جاؤں مری فطرت نہیں
اور کوئی ہم نوا مل جائے یہ قسمت نہیں
اے غم دل کیا کروں ، اے وحشت دل کیا کروں

☆☆☆

[Turn Over

(REVISED COURSE)

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20

سوال نمبر ۱۔ کسی ایک عنوان پر تفصیلی مضمون لکھیے۔

۱۔ اپنا پسندیدہ تہوار

۲۔ دور حاضر میں کمپیوٹر کی اہمیت

۳۔ میری یونیورسٹی

۴۔ مہاراشٹر کے موسم

۵۔ موبائل کا استعمال

10

سوال نمبر ۲۔

درج ذیل سے کوئی پانچ محاوروں کے معنی لکھیے اور اسے جملوں میں استعمال کیجیے۔

۱۔ پانی پانی ہونا ۲۔ دل بیٹھنا ۳۔ آپے سے باہر ہونا ۴۔ پاؤں میں بیڑی پڑنا

۵۔ دل باغ باغ ہونا ۶۔ آبدیدہ ہونا ۷۔ عرش کے تارے توڑنا ۸۔ پھولے نہ مانا

۹۔ زبان دینا ۱۰۔ عید کا چاند ہونا

15

سوال نمبر ۳۔

ذیل میں کسی ایک مضمون کا سیر حاصل جائزہ لیجیے۔

۱۔ نام دیو مالی ۲۔ گلشن امید کی بہار ۳۔ دو فرلانگ بمی سڑک

15

سوال نمبر ۴۔

کسی ایک نظم کا مفصل جائزہ پیش کیجیے۔

۱۔ نشاط امید ۲۔ کرشن چندر گوگلے ۳۔ عمر گریزاں کے نام

15

سوال نمبر ۵۔ مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ فقیر نے ایسے ہی کارکن، کارکردہ ذی ہوش لاکر حاضر کیے۔ موافق فرمانے کے، تعمیر عمارت کی ہونے لگی۔ اور نوکر چاکر ہر ایک کارخانہ جات کے خاطر چن چن کر فہمیدہ اور بادیات ملازم ہونے لگے۔ اس عمارت عالی شان کی تیاری کی خبر رفتہ رفتہ بادشاہ ظل سبحانی کو پہنچی۔“

۲۔ اس میں شک نہیں کہ امید دھوکے بہت دیتی ہے اور ان باتوں کی توقع پیدا کر دیتی ہے جو انسان کو حاصل نہیں ہو سکتیں، مگر وہ دھوکے کے اصلی نعمتوں سے سوا مزہ دیتے ہیں اور موہوم وعدے قسمت کی لکھی ہوئی دولتوں سے گراں بار اور خوش نما معلوم ہوتے ہیں۔“

۳۔ ”گرمی ہو یا جاڑا، دھوپ ہو یا سایہ، وہ دن رات برابر کام کرتا رہا لیکن اسے کبھی یہ خیال نہ آیا کہ میں بہت کام کرتا ہوں یا میرا کام دوسروں سے بہتر ہے۔ اسی لیے اسے اپنے کام پر فخر یا غرور نہ تھا۔ وہ یہ باتیں جانتا ہی نہ تھا۔ اسے کسی سے پیر تھانہ جلاپا۔ وہ سب کو اچھا سمجھتا اور سب سے محبت کرتا تھا۔“

۴۔ ”ایک دن یہی الکشن کی فصل تھی، ووٹ لینے کے لیے لوگ موٹر، ڈنڈے اور لڈولے ہوئے میری تلاش میں نکلے تھے۔ تین امیدوار تھے اور میں نے تینوں سے ووٹ دینے کا وعدہ کر لیا تھا۔ ایک سے تو اس بنا پر کہ مجھ پر اس کے روپے واجب تھے، دوسرے سے یوں کہ میں اس کا کاشتکار تھا اور تیسرے سے اس لیے کہ یہ شخص بات کرتے کرتے یا تو کبھی خود رو پڑتا تھا یا مجھے مار ڈالنے پر آمادہ ہو جاتا تھا۔“

15

سوال نمبر ۶۔ (الف) درج ذیل سے صرف تین اشعار کی تشریح کیجیے۔

۱۔ دل ہی تو ہے نہ سنگ و خشت ، درد سے بھرنے آئے کیوں
روئیں گے ہم ہزار بار ، کوئی ہمیں ستائے کیوں

۲۔ تمناؤں میں الجھایا گیا ہوں
کھلونے دے کے بہلایا گیا ہوں

TURN OVER

۳۔ مجھے کام رونے سے اکثر ہے ناصح
تو کب تک ، مرے منہ کو دھوتا رہے گا

۴۔ اس گلشن ہستی میں عجب دید ہے لیکن
جب چشم کھلے گل کی، تو موسم ہے خزاں کا

۵۔ اگر تجھ کو چلنا ہے چل ساتھ میرے
یہ کب تک تو باتیں بناتا رہے گا

10

(ب) درج ذیل سے کسی ایک بند کی تشریح کیجیے۔

۱۔ جب آدمی کے حال پہ آتی ہے مفلسی
کس کس طرح سے اس کو ستاتی ہے مفلسی
پیاسا تمام روز بیٹھاتی ہے مفلسی
بھوکا تمام رات سلاتی ہے مفلسی

۲۔ تو نے دیا آکے ابھارا جہاں
سجھے کہ مٹی میں ہے سارا جہاں
ذرے کو خورشید میں دے تو کھپا
بندے کو اللہ سے دے تو ملا

۳۔ کس برق کی ہر آن چمک رہتی ہے
کس گل کی دماغ میں مہک رہتی ہے
ٹوٹا ہے ضرور کوئی کانٹا دل کا
جب دیکھیے کچھ نہ کچھ کھٹک رہتی ہے

☆☆☆

(OLD & REVISED COURSE)

3 Hours

Total Marks 100

- N.B. 1. Use of dictionary is not allowed.
2. All questions except Question No. 1 are to be answered in French.
3. All questions are compulsory.
4. Question No.3 A is based on Revised syllabus. Question No. 3B is based on Old syllabus. Attempt either Question 3 A or Question 3B.

Texts : (1) Revised Syllabus : *Maigret et la Jeune morte* - Georges Simenon
(2) Old Syllabus : *'Un Noël de Maigret'* - Georges Simenon

1. Traduisez en anglais (20)

Marcel a peur quand une grosse goutte noire tombe au milieu de la page blanche. Il écrit toujours avec soin. Son professeur attache une importance particulière à ce nouvel exercice. Le pauvre garçon est sur le point de pleurer. Il cherche son mouchoir. Il ne le trouve pas. Son anxiété réjouit le cœur de Pierre. Monsieur Claudel observe le vilain tour. Ce bon professeur regarde ces deux élèves. Il les appelle. - Pichot et Desgranges apportez-moi vos cahiers. Marcel apporte son cahier à son professeur qui l'examine. - pourquoi cette tache d'encre ? demande-t-il d'une voix sévère. Expliquez-la. Marcel garde le silence. -Vous ne jetez pas d'encre ? - Non Monsieur. - Retournez à votre place. Soyez sage. Marcel très heureux est sur le point de fermer son cahier quand Monsieur Claudel l'arrête. - Ne le fermez pas. L'encre n'est pas sèche.

2. A. Récrivez les phrases suivantes selon les indications entre les parenthèses (10)

- i. Mon voisin est venu ----- Paris. (Remplissez avec une préposition convenable)
- ii. Ma cousine ne voyage jamais en train (Mettez à l'affirmatif)
- iii. Donnez-moi vingt cahiers ! (Remplacez le nom par un pronom convenable)
- iv. J'ai acheté des chemises. (Mettez au négatif)
- v. La ville natale de mon ami est Nagpur. (Posez une question pour cette réponse)
- vi. Voici mon école. Je respecte beaucoup ses instituteurs. (Joignez les deux phrases avec un pronom relatif)
- vii. 02h 30 (Ecrivez en toutes lettres)
- viii. Il a lu ce livre. (Mettez au passif)
- ix. Le crayon est long. (Donnez le contraire du mot souligné)
- x. L'élève écrit un nouvel exercice pour le professeur. (Mettez au pluriel)

B. Mettez les verbes entre les parenthèses au temps convenable (10)

- i. Est-ce que vous (faire) votre devoir?
- ii. Hier le rat (se cacher) derrière le tableau noir.
- iii. Nous (manger) dans le buffet.
- iv. La bonne (balayer) le plancher.
- v. (Se taire) s'il vous plaît !

3. Qs. 3A is based on Revised Syllabus '*Maigret et la Jeune morte*' by Georges Simenon (30) and Qs.3B is based on Old Syllabus '*Un Noël de Maigret*' by Georges Simenon. Attempt Qs.3A or Qs.3B.

A. Revised Syllabus: '*Maigret et la Jeune morte*' - Georges Simenon
Répondez aux questions suivantes (3 de votre choix)

- (i) Faites un portrait de Maigret.
- (ii) Décrivez la descente de Louise après le départ de Jeanine.
- (iii) Qu'est-ce qui se passe sur la place de Vintimille?
- (iv) Quand et comment Louise a-t-elle reçu la lettre de Jeanine?
- (v) Pourquoi Jimmy O'Malley a-t-il laissé un message pour Louise ?

B. Old Syllabus: 'Un Noël de Maigret' - Georges Simenon
Répondez aux questions suivantes (3 de votre choix)

- (i) A la fin du roman que va-t-il arriver à Colette ?
- (ii) Qui est Julien Boissy ? Que lui était-il arrivé ?
- (iii) Comment Loraine est-elle parvenue à tenir Lorilleux éloigné d'elle ?
- (iv) Qu'est-ce qui se passe chez les Martin la veille de Noël ?
- (v) Que fait Mme. Martin le matin de Noël sous le prétexte de faire des courses ?

4. Lisez le texte suivant et répondez aux questions qui suivent.

La chèvre fournit du lait comme la brebis et même en plus grande abondance ; son poil quoique plus rude que la laine sert à faire de très bonnes étoffes ; sa peau vaut mieux que celle du mouton. La chèvre a de sa nature plus de sentiment que la brebis, elle vient à l'homme volontiers, elle se familiarise aisément, elle est sensible aux caresses ; et capable d'attachement, elle est aussi plus forte, plus légère et plus agile et moins timide que la brebis. Elle est vive, capricieuse et vagabonde. Elle aime de s'écarter dans les solitudes. Elle est robuste, aisée à nourrir presque toutes les herbes lui sont bonnes et il y en a peu qui l'incommodent. Elle ne craint pas comme la brebis, la trop grande chaleur, elle dort au soleil, s'expose volontiers aux rayons les plus vifs, sans en être incommode, elle ne s'effraye point des orages, ne s'impatiente pas à la pluie, mais elle paraît sensible au froid. la chèvre (goat) la brebis (sheep)

- A. Répondez aux questions suivantes (12)
 - i. Quel est le caractère de chèvre?
 - ii. Quelles différences y a-t-il entre la chèvre et la brebis?
 - iii. Où la chèvre aime-t-elle dormir ?
 - iv. Qu'est-ce que la chèvre peut manger?
 - v. Est-ce que les éléments de la nature l'incommodent?
 - vi. Donnez un titre convenable.

- B. Dites Vrai ou Faux (01)
 - i. La brebis a de sa nature plus de sentiment que la chèvre.
 - ii. La chèvre paraît sensible au soleil

- C. Donnez le contraire de (01)
 - moins, fort

- D. Formez des infinitifs avec : (01)
 - paraît, vaut

5. Ecrivez une composition sur UN des sujets suivants (150 mots) (15)

- i. Une visite à la foire
- ii. L'anniversaire de ma sœur
- iii. L'argent c'est la vie

---xxx---

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) From Section I, attempt any three question from Q. No. 1 to 5 and Q. No. 6 is compulsory.
(2) From Section II, attempt any three question from Q. No. 7 to 11 and Q. No. 12 is compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Discuss the characteristics of rural society in India. 12
2. Write a detailed note on portrayal of women in Media. 12
3. What is casteism ? State the consequences of casteism. 12
4. Describe the fundamental duties of Indian citizen. 12
5. Discuss the characteristics of political parties in India. 12
6. Write short notes (any two) :— 14
 - (a) Drug Addiction - Challenges
 - (b) Effects of alcoholism
 - (c) Causes of child labour
 - (d) Problems of senior citizens.

Section II

7. Describe the various types and causes of Migration. 12
8. Explain the evolution and growth of Human Rights. 12
9. Explain the structure and functions of Ecosystem. 12
10. State the importance of values in the development of an individual. 12
11. Explain in detail the Abraham Maslow's theory of Self-actualization. 12
12. Write short notes (any two) :— 14
 - (a) Farmer's Suicides
 - (b) Increasing Urbanization
 - (c) Crime among youth
 - (d) Agrarian distress.

[TURN OVER

(नविन अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्र. १ ते ५ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ६ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्र. ७ ते ११ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १२ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहावी.

विभाग १

१. भारतातील ग्रामीण समाजाच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.	१२
२. स्त्रियांच्या प्रसारमाध्यमातील चित्रणावर सविस्तरपणे टीप लिहा.	१२
३. जातीयवाद म्हणेज काय? हे सांगून जातियवादाचे परिणाम लिहा.	१२
४. भारतीय नागरिकांच्या मुलभूत कर्तव्याचे वर्णन करा.	१२
५. भारतातील राजकीय पक्षांच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.	१२
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१४
(अ) अंमली पदार्थांचे व्यसन व आव्हाने	
(ब) मद्यपानाचे परिणाम	
(क) बालमजुरीची कारणे	
(ड) ज्येष्ठ नागरिकांच्या समस्या.	

विभाग २

७. स्थलांतरणाचे विविध प्रकार व कारणांची माहिती द्या.	१२
८. मानवी हक्काचा उदय आणि विकास स्पष्ट करा.	१२
९. परिसंस्थेची संरचना आणि कार्याचे वर्णन करा.	१२
१०. व्यक्तिगत विकासात मानवी मूल्यांचे महत्व सांगा.	१२
११. अब्राहम मॅस्लोचा आत्मपूर्ती सिध्दांत सविस्तर लिहा.	१२
१२. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१४
(अ) शेतकरी आत्महत्या	
(ब) वाढते शहरीकरण	
(क) युवकांमधील गुन्हेगारी	
(ड) शेतजमिनविषयक विपत्ती.	

Con. : 477-19. Psychology - (Paper - I)
(REVISED COURSE)

NM-7617

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

- Q.1 Define psychology. Explain various sub fields of psychology. 20
- Q.2 (a) Explain neuron with the help of diagram. 10
(b) Explain in detail action potential and how neuron communicate 10
- Q.3 Define learning. Explain in detail the operant conditioning theory of learning. 20
- Q.4 Discuss in detail sensory memory, short term memory and working memory. 20
- Q.5 Write short notes on any four of the following :
(a) The Hindsight Bias in Psychology
(b) The Endocrine System
(c) Pro-social and antisocial behavior learning
(d) Long term memory
(e) Retrograde amnesia
(f) Experimentation in Psychology.
- Q.6 Define thinking. Discuss various problem solving strategies and obstacles in problem solving. 20
- Q.7 (a) Define hunger. What are the psychological factors of hunger ? 10
(b) Define obesity. What are the causes of obesity. 10
- Q.8 Discuss in detail developmental stages of personality and defence mechanisms used by people according to psychoanalytical theory. 20
- Q.9 Why do psychologists use Statistics ? Briefly explain descriptive statistics. 20
- Q.10 Write short notes on any four of the following : 20
(a) Theory of Multiple Intelligence
(b) Giftedness
(c) Sustaining relationship and the pain of ostracism.
(d) The Neo-Freudian theories
(e) Features of normal curves
(f) Skewed distribution.

[TURN OVER

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) प्रत्येक प्रश्नाला समान गुण आहेत.

(३) आवश्यकता वाटल्यास मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

- प्र. १ मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. मानसशास्त्राच्या विविध उपशाखांचे वर्णन करा. २०
- प्र. २ (अ) आकृतीच्या सहाय्याने नसपेशीचे वर्णन करा. १०
(ब) क्रिया क्षमता आणि नसपेशी संवाद कसा साधतात या दोहोंचे विस्तृत वर्णन करा. १०
- प्र. ३ अध्ययनाची व्याख्या द्या. अध्ययनाच्या साधक अभिसंधान सिद्धांताचे विस्तृत वर्णन करा. २०
- प्र. ४ संवेदनासंबंधीची स्मृती, अल्पकालीन स्मृती आणि कार्यरत स्मृती यांची विस्तृत चर्चा करा. २०
- प्र. ५ खालीलपैकी कोणत्याही चारवर टिपा लिहा : २०
(अ) पश्चात दृष्टी प्रवृत्ती
(ब) अंतःस्त्रावी ग्रंथी संस्था
(क) सहकार्यशील आणि समाजविघातक वर्तनाचे अध्ययन
(ड) दीर्घकालीन स्मृती
(इ) प्रतिगामी स्मृतिभ्रंश
(फ) मानसशास्त्रातील प्रयोग
- प्र. ६ विचार या संकल्पनेची व्याख्या द्या. विविध समस्या परिहार तंत्रे आणि अडथळे यावर विस्तृत चर्चा करा. २०
- प्र. ७ (अ) भूक प्रेरणेची व्याख्या द्या. भूकेचे मानसशास्त्रीय घटक कोणते आहेत ? १०
(ब) स्थूलपणाची व्याख्या द्या. स्थूलपणाची कारणे कोणती आहेत ? १०
- प्र. ८ मनोविश्लेषणात्मक सिद्धांतानुसार व्यक्तीमत्त्व विकासाच्या अवस्था आणि लोक वापरता असलेल्या संरक्षण यंत्रणा यांचे विस्तृत वर्णन करा. २०
- प्र. ९ मानसशास्त्रात संख्याशास्त्राचा वापर का करतात ? वर्णनात्मक संख्याशास्त्राचे थोडक्यात वर्णन करा. २०
- प्र. १० खालीलपैकी कोणत्याही चारवर थोडक्यात टिपा लिहा : २०
(अ) बुद्धिमत्तेचा बहुघटक सिद्धांत
(ब) प्रतिभासंपन्नता
(क) नातेसंबंधातील स्थिरता आणि बहिष्काराच्या यातना
(ड) नव-फ्रॉइडवादी सिद्धांत
(इ) सामान्य वक्राची वैशिष्ट्ये
(फ) वक्ररेषीय वितरण

- N.B.** (1) Attempt any **five** questions.
 (2) All questions carry **equal** marks.

- Q.1 Define psychology. Discuss various descriptive methods used in psychology. 20
- Q.2 Discuss some important structures of the brain. 20
- Q.3 Write **short notes** on any **four** of the following : 20
- Theories of sleep
 - REM sleep
 - Insomnia
 - Sleep Apnea
 - Facts and Myths about Hypnosis
 - Effects of alcohol.
- Q.4 (a) What are the positive and negative outcomes of punishment ? 10
 (b) Explain insight and latent learning. 10
- Q.5 Briefly discuss the Information-Processing Model of memory or the three stages of memory. 20
- Q.6 Define problem solving and discuss the various methods of solving problems and making decisions. 20
- Q.7 Write **short notes** on any **four** of the following : 20
- Types of motivation
 - Maslow's Need Hiererchy
 - Causes of Hunger
 - Components of Emotion
 - Happiness and its correlates
 - Tips for increasing happiness in daily life.
- Q.8 (a) Explain various causes of stress. 10
 (b) What are various strategies of coping with stress ? 10
- Q.9 Define personality. Discuss the division of mind and different stages of personality as given by Freud. 20
- Q.10 Why do psychologist use Statistics ? Write in detail about normal curve. 20

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांस समान गुण आहेत.

- प्र. १ मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. मानसशास्त्रामध्ये वापरण्यात येणाऱ्या विविध वर्णनात्मक पद्धतीची चर्चा करा. २०
- प्र. २ मेंदूतील काही महत्त्वाच्या संरचनांची चर्चा करा. २०
- प्र. ३ कोणत्याही चारवर टिपा द्या :
- (अ) निद्रेचे सिद्धान्त
- (ब) REM निद्रा
- (क) निद्रानाश
- (ड) निद्रा अँपनिया
- (इ) संमोहनाबाबत तथ्य व मिथक
- (फ) दारूचे परिणाम
- प्र. ४ (अ) शिक्षेचे सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम कोणते ? १०
- (ब) अंतदृष्टी व मर्म अध्ययन (latent learning) स्पष्ट करा. १०
- प्र. ५ स्मृतीच्या माहिती प्रक्रिया सिद्धान्ताची किंवा स्मृतीच्या तीन टप्प्यांची थोडक्यात चर्चा करा. २०
- प्र. ६ समस्या परिहाराची व्याख्या द्या. समस्या परिहाराच्या विविध पद्धती व निर्णय घेण्याबाबत चर्चा करा. २०
- प्र. ७ खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा :
- (अ) प्रेरणाचे प्रकार
- (ब) मॅस्लोची प्रेरणांची वर्चस्वश्रेणी
- (क) भूकेची कारणे
- (ड) भावनेचे घटक
- (इ) आनंदीपणा व त्याचे सहसंबंधी घटक
- (फ) नेहमीच्या जीवनातील आनंदीपणा वाढविण्यासाठी सुचना.
- प्र. ८ (अ) तणावाची विविध कारणे स्पष्ट करा. १०
- (ब) तणावाला सामोरे जाण्याची विविध तंत्रे कोणती ? १०
- प्र. ९ व्यक्तीमत्त्वाची व्याख्या द्या. फ्रॉइडने दिलेले मनाचे भाग व व्यक्तीमत्त्वाच्या विविध टप्प्यांची चर्चा करा. २०
- प्र. १० मानसशास्त्रज्ञ संख्याशास्त्राचा का वापर करतात ? सामान्य वक्राबाबत सविस्तर लिहा. २०

- N.B. :** (1) Attempt any five questions.
(2) All question carry equal marks.

1. Define Psychology. Discuss in detail the history of Psychology. 20
2. Write a detailed note on structure of brain and the Endocrine glands. 20
3. (a) What is REM sleep and non-REM sleep ? 10
(b) Define hypnosis. What are the facts and myths about hypnosis ? 10
4. Define concept of Learning. Explain Pavlov's classical conditioning in detail. 20
5. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) Sensory Memory
 - (b) Short-Term Memory (STM)
 - (c) Long-Term Memory (LTM)
 - (d) Retrieval of LTM
 - (e) Forgetting
 - (f) Alzeimer's disease.
6. (a) How people think ? 10
(b) Write brief note on problems in problem solving. 10
7. Write a detailed note on approaches to understand motivation. 20
8. State different types and causes of stress. What are the different strategies of coping with stress. 20
9. Discuss Sigmund Freud's psychoanalysis in detail. 20
10. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) Uses of statistics in psychology
 - (b) Histogram
 - (c) Polygon
 - (d) Normal Curve
 - (e) Skewed distribution
 - (f) Mean, Median, Mode.

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) आवश्यकता वाटल्यास मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. मानसशास्त्राच्या इतिहासाचे विस्तृत वर्णन करा. २०
२. मेंदूची रचना आणि अंतःस्त्रावी ग्रंथी यावर विस्तृत टिपा लिहा. २०
३. (अ) शिघ्रनेत्र हालचाल निद्रा आणि स्थिरनेत्र निद्रा म्हणजे काय ? १०
(ब) संमोहन म्हणजे काय ? संमोहनाबाबतची मिथ्या आणि तथ्य कोणती आहेत ? १०
४. 'अध्ययन' संकल्पनेची व्याख्या द्या. पॅव्हलाबच्या 'अभिजात अभिसंधान' चे विस्तृत वर्णन करा. २०
५. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : २०
(अ) वेदनिक स्मृती
(ब) अल्पकालीन स्मृती
(क) दीर्घकालीन स्मृती
(ड) LTM चे पुर्नप्रापण
(इ) विस्मरण
(फ) अलझायमर आजार.
६. (अ) लोक विचार कसा करतात ? १०
(ब) समस्या परिहारातील समस्या यावर थोडक्यात टिपा लिहा. १०
७. प्रेरणेचे दृष्टीकोन यावर विस्तृत टिपा लिहा. २०
८. तणावाचे प्रकार व कारणे सांगा. तणाव व्यवस्थापनाची विविध तंत्रे कोणती आहेत ? २०
९. सिग्मंड फ्रॉइड याच्या मनोविश्लेषणात्मक सिध्दांताची विस्तृत चर्चा करा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : २०
(अ) मानसशास्त्रात संख्याशास्त्राचे उपयोग
(ब) स्तंभालेख
(क) बहुभूजा
(ड) समतोल वक्र
(इ) विषम वितरण
(फ) मध्य, मध्यगा, बहुलक.

Con. 505-19.

(REVISED COURSE)

NM-7964

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Attempt any five questions.

(2) All question carry equal marks.

1. How do psychologist ask and answer questions ? 20
2. Write a detailed note on the Cerebral Cortex. 20
3. How do we learn by observation ? 20
4. (a) Describe memory models in brief. 10
(b) Write brief note on Amygdala, emotions and memory. 10
5. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) Psychology's biggest question : nature v/s nurture
 - (b) The hindsight bias
 - (c) Action potential
 - (d) Biological constraints on conditioning
 - (e) Working memory
 - (f) Synaptic charges.
6. (a) Explain problem solving strategies. Discuss obstacles in problem solving. 10
(b) Write brief note on good and bad decision and judgement. 10
7. Write a detailed note on motivational concepts. 20
8. "Freud's psychoanalytic perspective explores the unconscious". Discuss. 20
9. Explain the measures of Central tendency. Compute mean, median and mode of following set of score. 20
6, 7, 7, 12, 24, 13, 12, 15, 12, 15, 18, 20
10. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) The structure of language
 - (b) Theory of multiple intelligence
 - (c) Social networking
 - (d) Evaluation of trait theory
 - (e) Self-serving bias
 - (f) Frequency distribution.

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) आवश्यकता वाटल्यास मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. मानसशास्त्रज्ञ प्रश्न कसे विचारतात आणि प्रश्नांची उत्तरे कशी देतात ? २०
२. 'मेंदू कवच' यावर विस्तृत टिप लिहा. २०
३. निरीक्षणाने आपले अध्ययन कसे होत असते ? २०
४. (अ) स्मृतीच्या प्रारूपांचे थोडक्यात वर्णन करा. १०
(ब) अमिग्डाला, भावना आणि स्मृती यांवर थोडक्यात टिपा लिहा. १०
५. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : २०
(अ) मानसशास्त्राचा मोठा प्रवाद : निसर्गत: विरुद्ध संगोपनवाद
(ब) प्रश्नात दृष्टी प्रवृत्ती
(क) क्रिया क्षमता
(ड) अभिसंधानावरील जैविक निर्बंध
(इ) कार्यरत स्मृती
(फ) चेतनासंधी बदल
६. (अ) समस्या परिहार तंत्राचे वर्णन करा. समस्या परिहारातील अडथळांची चर्चा करा. १०
(ब) चांगले व वाईट निर्णय आणि तर्क करणे यांवर थोडक्यात टिपा लिहा. १०
७. 'प्रेरणा संकल्पना' यावर विस्तृत टिपा लिहा. २०
८. "फ्रॉइडचा मनोविश्लेषणात्मक दृष्टिकोन अबोध मनाचा शोध घेतो". चर्चा करा. २०
९. केंद्रीय प्रवृत्तीची मापके स्पष्ट करा. खालील संख्यांचे मध्य, मध्यगा व बहुलक काढा. २०
६, ७, ७, १२, २४, १३, १२, १५, १२, १५, १८, २०
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : २०
(अ) भाषेची रचना
(ब) बुद्धिमत्तेचा बहुघटक सिद्धांत
(क) सोशल नेटवर्किंग
(ड) व्यक्तीमत्व गुणविशेष सिद्धांताचे मुल्यमापन
(इ) स्व-आवरण प्रवृत्ती
(फ) वारंवारता वितरण.

F.Y.B.A.

05th Dec, 2019

P4-Exam-2019-2-64

Con. 508-19.

Psychology - (Paper - I)

(REVISED COURSE)

NM-7219

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All question carry equal marks.

1. Define Psychology. Briefly describe the roots of Psychology. 20
2. What do split brains reveal about the functions of our two brain hemispheres ? 20
3. (a) Define learning. Differentiate between negative reinforcement and punishment. 10
(b) Explain in detail the concept of shaping and reinforcement schedules. 10
4. Define Memory. Discuss in detail Richard Atkinson and Richard Shiffrin's three stage model of memory. 20
5. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) Scientific attitude
 - (b) Survey method
 - (c) The Peripheral Nervous System
 - (d) The Corebellum
 - (e) Application of Observational learning
 - (f) Effortful Processing Strategies of memory building.
6. (a) How people think ? Discuss various problem solving strategies. 10
(b) What are the various obstacles in problem solving and which factors contribute to bad decision making ? 10
7. Explain in detail hunger as motive. 20
8. Why psychologists have been doing extensive research on self and how self-esteem is beneficial to us ? 20
9. Explain various measures of variability. 20
10. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) Mental retardation and giftedness
 - (b) Biological determinants of Intelligence
 - (c) Wanting to belong and pain of ostracism
 - (d) The Cannon-Bard Theory
 - (e) Tricks used by palm readers
 - (f) Normal distribution curve.

30

[TURN OVER

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) आवश्यक असल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. मानसशास्त्राच्या मुळ स्रोतांचे (roots) थोडक्यात वर्णन करा. २०
२. विभाजित मेंदू आपल्या मेंदूच्या दोन गोलार्धांच्या कार्याबाबत काय स्पष्ट करतात. २०
३. (अ) अध्ययनाची व्याख्या द्या. ऋणात्मक प्रबलन व शिक्षा यातील फरक स्पष्ट करा. १०
(ब) जटील प्रकारची वर्तन (shaping) संकल्पना व प्रबलन सारणी याच सविस्तर स्पष्टीकरण करा. १०
४. स्मृतीची व्याख्या द्या व रिचर्ड अटकिनसन व रिचर्ड शिफ्रिन यांच्या स्मृतीच्या त्रिस्तरीय प्रारूपाची सविस्तर चर्चा करा. २०
५. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा : २०
(अ) वैज्ञानिक दृष्टीकोन
(ब) सर्वेक्षण पद्धती
(क) सीमावर्ती मज्जासंस्था
(ड) अनुमस्तिष्क
(इ) निरीक्षणात्मक अध्ययनाची उपयोजितता
(फ) स्मृती निर्मितीतील प्रयत्नशील प्रक्रिया तंत्र.
६. (अ) लोक विचार कसा करतात ? समस्या परिहाराच्या विविध तंत्रांची चर्चा करा. १०
(ब) समस्या परिहारातील विविध अडथळे कोणते ? व वाईट निर्णय घेण्यामध्ये कोणत्या घटकांचे योगदान आहे ? १०
७. भूक, एक प्रेरणा सविस्तर स्पष्ट करा. २०
८. मानसशास्त्रज्ञ 'स्व' वर अधिक संशोधन का करीत आहेत ? आत्मसन्मान आपल्या कसा फायद्याचा आहे ? २०
९. विविध प्रचरण मापके स्पष्ट करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा : २०
(अ) मतिमंदत्व व प्रतिभासंपन्नता
(ब) बुद्धिमत्तेची जैविक निर्धारके
(क) स्वीकृतीची इच्छा व बहिष्काराच्या यातना
(ड) कॅनन बार्ड सिद्धान्त
(इ) हस्तरेषा वाचणाऱ्याकडून वापरण्यात येणाऱ्या युक्त्या
(फ) सामान्य वितरण वक्र.

Con. 508-19.

(OLD COURSE)

NM-7219

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Attempt any **five** questions.(2) All question carry **equal** marks.

1. Define Psychology and explain experimental method and correlation method in detail. 20
2. (a) What is central nervous system and peripheral nervous system. 10
(b) Write a detailed note on pituitary gland. 10
3. Write short notes on any **four** of the following : 20
 - (a) Consciousness
 - (b) Sleep deprivation
 - (c) Restorative theory of sleep
 - (d) Sleep disorders
 - (e) Dreams
 - (f) Hypnosis
4. Explain classical conditioning and schedules of reinforcement. 20
5. Discuss in detail the reconstructive nature of long term memory retrieval and state how forgetting takes place. 20
6. Write short notes on any **four** of the following : 20
 - (a) Types of concepts
 - (b) Prototype
 - (c) Mental set
 - (d) Mental retardation
 - (e) Spearman g factor theory of intellegence
 - (f) Emotional intelligence.
7. (a) Explain meaning, types and characteristics of motivation. 10
(b) What are the various components of emotion ? 10
8. What are the types of stress and state the different causes of stress ? 20
9. Discuss psychoanalytic theory of personality in detail. 20
10. Explain the various measures of central tendency and variability. 20

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) आवश्यकता वाटल्यास मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. मानसशास्त्राची व्याख्या द्या व प्रायोगिक पद्धत व सहगुणक पद्धत सविस्तर स्पष्ट करा. २०
२. (अ) मध्यवर्ती मज्जासंस्था व सीमागत मज्जासंस्था म्हणजे काय ? १०
(ब) पियुषिका ग्रंथीवर सविस्तर टीप लिहा. १०
३. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा : २०
(अ) जागृतावस्था (Consciousness)
(ब) निद्रा वचन
(क) निद्रेबाबत पुर्नसंचयन (restorative) सिद्धान्त
(ड) निद्रा विकृती
(इ) स्वप्ने
(फ) संमोहन
४. अभिजात अभिसंधान व प्रबळीकरणाचे (reinforcement) तक्ते स्पष्ट करा. २०
५. दिर्घकालीन स्मृतीच्या प्रत्यानयनाचे पुर्नरचनात्मक (reconstructive) स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा व विस्मरण २०
कसे घडते हे विषद करा.
६. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा : २०
(अ) संकल्पनाचे प्रकार
(ब) आदिरूप (Prototype)
(क) मनोन्यास
(ड) मतिमंदत्व
(इ) स्पिअरमनचा 'जी' घटक सिद्धान्त
(फ) भावनिक बुद्धिमत्ता.
७. (अ) प्रेरणेचा अर्थ, प्रकार व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. १०
(ब) भावनेचे विविध घटक कोणते ? १०
८. तणावाचे प्रकार कोणते ? व तणावाची कारणे विषद करा. २०
९. व्यक्तीमत्वाबाबत मनोविश्लेषणात्मक सिद्धान्ताची सविस्तर चर्चा करा. २०
१०. केंद्रिय प्रवृत्ती व परिवर्तनशील प्रवृत्तीची विविध मापने स्पष्ट करा. २०

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Question No. 1 and 6 are compulsory.
(2) Attempt any two questions from the remaining questions from each section.
(3) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. (a) Explain briefly the following concepts: (any four) 8
(i) Equilibrium
(ii) Managerial economics
(iii) Law of demand
(iv) Cross elasticity of demand
(v) Production function
(vi) Social cost
- (b) Distinguish between : (any two) 6
(i) Positive economics and Normative economics
(ii) Price elasticity of demand and Income elasticity of demand
(iii) Short run and Long run production function.
2. (a) Explain the uses and significance of Ceteris paribus assumption 9
(b) Discuss the different basic tools in economics. 9
3. (a) Explain the properties of Indifference curve. 9
(b) Explain Revealed Preference Theory. 9
4. (a) Explain the law of returns to scale. 9
(b) Write a note on internal economies of scale. 9
5. Write notes on (Any two) :— 18
(a) Scope and limitations of micro economics
(b) Determinants of demand
(c) Consumer's surplus
(d) Producer's equilibrium

[TURN OVER

Section II

6. (a) Explain briefly the following concepts: (any four) 8
- (i) Average Revenue
 - (ii) Break even analysis
 - (iii) Industry
 - (iv) Discriminating monopoly
 - (v) Limit pricing
 - (vi) Multi product pricing
- (b) Distinguish between : (any two) 6
- (i) Perfect and Imperfect competition
 - (ii) Normal profit and Excess profit
 - (iii) Marginal cost and full cost pricing.
7. (a) Explain various objectives of a firm. 9
- (b) Explain the conditions for profit maximization of a firm under monopoly. 9
8. (a) Explain the wastages under monopolistic competition. 9
- (b) Discuss the features of oligopoly market. 9
9. (a) What are the objectives of pricing policy? 9
- (b) Explain the meaning and importance of capital budgeting. 9
10. Write notes on (Any two) :— 18
- (a) Relationship between TR, AR and MR under perfect competition
 - (b) Features of monopoly
 - (c) Short run equilibrium of the monopolist under different cost conditions
 - (d) Pay Back Period method.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रश्न क्र. १ व ६ अनिवार्य आहेत.
(२) उर्वरित प्रश्नांपैकी प्रत्येक विभागातून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
(३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. (अ) पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. (कोणत्याही चार) ८
(१) समतोल (४) मागणीची छेदक लवचिकता
(२) व्यवस्थापकीय अर्थशास्त्र (५) उत्पादन फलन
(३) मागणीचा सिध्दांत (६) सामाजिक खर्च.
- (ब) फरक स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) ६
(१) वस्तुस्थिती निदर्शक अर्थशास्त्र व आदर्शनिष्ठ अर्थशास्त्र
(२) मागणीची किंमत व उत्पन्न लवचिकता
(३) अल्पकालीन व दीर्घकालीन उत्पादन फलन.
२. (अ) कायम स्थिरत्वे गृहीताचे उपयोग व महत्व स्पष्ट करा. ९
(ब) आर्थिक विश्लेषणात मूलभूत तंत्रांची चर्चा करा. ९
३. (अ) समवृत्ती वक्राची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. ९
(ब) प्रकट पसंती सिध्दांत स्पष्ट करा. ९
४. (अ) उत्पादन प्रत्यय नियम स्पष्ट करा. ९
(ब) अंतर्गत बचतीवर टीप लिहा. ९
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा. १८
(अ) सूक्ष्म अर्थशास्त्राची व्याप्ती व मर्यादा
(ब) मागणीचे निर्धारक
(क) उपभोक्त्याचे संतोषधिक्य
(ड) उत्पादकांचा समतोल

[TURN OVER]

विभाग २

६. (अ) पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. (कोणत्याही चार) ८
(१) सरासरी प्राप्ती	(४) विभेदक मक्तेदारी
(२) समखर्च प्राप्ती बिंदू विश्लेषण	(५) मर्यादा किंमत पध्दती
(३) उदयोग	(६) बहुविध किंमत पध्दती.
- (ब) फरक स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) ६
(१) शुध्द स्पर्धा व पूर्ण स्पर्धा
(२) सर्वसाधारण नफा व अवाजवी नफा
(३) सीमांत खर्च व पूर्णखर्च पध्दती.
७. (अ) उद्योगसंस्थेची विविध वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. ९
- (ब) मक्तेदारीच्या महत्तम नफ्यासाठीच्या अटी स्पष्ट करा. ९
८. (अ) मक्तेदारीयुक्त स्पर्धेतील अपव्यय स्पष्ट करा. ९
- (ब) अल्पाधिकार बाजाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. ९
९. (अ) किंमत पध्दतीची उद्दिष्ट्ये कोणती ? ९
- (ब) भांडवली अंदाजपत्रकाच्या अर्थ व महत्व स्पष्ट करा. ९
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा. १८
(अ) पूर्ण स्पर्धा बाजारातील सरासरी प्राप्ती, सीमांत प्राप्ती व एकूण प्राप्ती यातील संबंध
(ब) मक्तेदारीची वैशिष्ट्ये
(क) मक्तेदारी बाजारातील अल्पकालीन समतोल
(ड) परतावा काळ पध्दती.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Question No. 1 and 6 are compulsory.
(2) Attempt any two questions from the remaining question from each section.
(3) Figures to the right indicate full marks.

Section I

- Q.1 (a) Explain briefly the following concepts (any four) : 8
(i) Micro Economics (iv) Price effect
(ii) Utility (v) Indifference curve
(iii) Income elasticity of demand (vi) Production function.
- (b) Distinguish between (any two) : 6
(i) Partial equilibrium and general equilibrium
(ii) Cross elasticity of demand and income elasticity of demand
(iii) Money cost and real cost.
- Q.2 (a) Explain the uses and limitations of micro economics. 9
(b) Discuss the different basic tools of economics. 9
- Q.3 (a) Explain the concept of consumers surplus. 9
(b) What are the properties of indifference curve ? 9
- Q.4 (a) Explain the law of variable proportions. 9
(b) What are the types of price elasticity of demand ? 9
- Q.5 Write notes on (any two) : 18
(a) Ceteris paribus assumption
(b) Law of equi-marginal utility
(c) ISO-quant curve
(d) Revealed preference theory.

Section II

- Q.6 (a) Explain briefly the following concepts (any four) : 8
(i) Total revenue (iv) Dumping
(ii) Monopoly (v) Selling cost
(iii) Oligopoly (vi) Product differentiation
- (b) Distinguish between (any two) : 6
(i) Average revenue and Marginal revenue
(ii) Firm and Industry
(iii) Pay back period method and net present value method.

[TURN OVER

- Q.7 (a) What are the features of perfect competition. 9
(b) Explain the conditions for profit maximization of a firm under monopoly. 9
- Q.8 (a) What are the features of oligopoly ? 9
(b) Discuss the wastes of monopolistic competition. 9
- Q.9 (a) What are the objective's of pricing policy ? 9
(b) Explain the different stages of capital budgeting. 9
- Q.10 Write notes on (any two) : 18
(a) Relationship between TR, AR and MR under Perfect Competition
(b) Break Even Point analysis
(c) Kinky demand curve
(d) Full Cost Pricing.

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) प्रश्न क्र. १ आणि ६ अनिवार्य आहेत.
(२) उर्वरीत प्रश्नांपैकी प्रत्येक विभागातून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
(३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

विभाग १

- प्रश्न १. (अ) खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही चार) : ८
(१) सूक्ष्म अर्थशास्त्र (४) किंमत परिणाम
(२) उपयोगिता (५) समवृत्ती वक्र
(३) मागणीची उत्पन्न लवचिकता (६) उत्पादन फलन
- (ब) भेद स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) : ६
(१) अंशिक समतोल आणि साधारण समतोल
(२) मागणीची तिरकस लवचिकता आणि मागणीची उत्पन्न लवचिकता
(३) मुद्रा (पैसा) खर्च आणि वास्तविक खर्च
- प्रश्न २. (अ) सूक्ष्म अर्थशास्त्राचे उपयोग आणि मर्यादा स्पष्ट करा. ९
(ब) अर्थशास्त्राच्या विविध मुलभूत साधनांची चर्चा करा. ९
- प्रश्न ३. (अ) उपभोक्त्याचे संतोषाधिक्य हि संकल्पना स्पष्ट करा. ९
(ब) समवृत्ती वक्राची वैशिष्ट्ये कोणती ? ९

- प्रश्न ४. (अ) बदलत्या प्रमाणाचा सिद्धांत स्पष्ट करा. ९
(ब) मागणीच्या किंमत लवचिकतेचे प्रकार कोणते ? ९

- प्रश्न ५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : १८
(अ) इतर परिस्थिती कायम गृहीतक
(ब) समसिमांत उपयोगितेचा नियम
(क) समउत्पादन वक्र
(ड) प्रकट पसंती सिद्धांत

विभाग २

- प्रश्न ६ (अ) खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही चार) : ८
(१) एकुण प्राप्ती (४) अवपुंजन
(२) मत्केदारी (५) विक्री खर्च
(३) अल्पाधिकार (६) वस्तुभेद
(ब) भेद स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) : ६
(१) सरासरी प्राप्ती आणि सिमांत प्राप्ती
(२) पेढी आणि उद्योग
(३) परतावा काळ पद्धती आणि निव्वळ वास्तव मुल्य पद्धती.

- प्रश्न ७ (अ) पूर्ण स्पर्धेची वैशिष्ट्ये कोणती ? ९
(ब) मत्केदारीतील महत्तम नफ्यासाठीच्या अटी स्पष्ट करा. ९

- प्रश्न ८ (अ) अल्पाधिकाराची वैशिष्ट्ये कोणती ? ९
(ब) मत्केदारीयुक्त स्पर्धेतील अपव्ययांची चर्चा करा. ९

- प्रश्न ९ (अ) किंमत पद्धतीची विविध उद्दीष्टे कोणती ? ९
(ब) भांडवली अंदाजपत्रकाच्या विविध अवस्था स्पष्ट करा. ९

- प्रश्न १० टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : १८
(अ) एकुण प्राप्ती, सरासरी प्राप्ती व सिमांत प्राप्ती यातील पूर्ण स्पर्धेतील सहसंबंध
(ब) समच्छेदन बिंदु विश्लेषण
(क) दंतुर मागणी वक्र
(ड) पूर्ण खर्च किंमत.

- N.B. :** (1) Question No. 1 and 6 are **compulsory**.
 (2) Attempt any **two** more questions from **each** section.
 (3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
 (4) Draw **neat** diagrams wherever **necessary**.

Section I

1. (a) Explain the following concepts (Any **Four**) : 8
 (i) Equilibrium (ii) Cross Elasticity of Demand
 (iii) Promotional elasticity of demand (iv) Income effect
 (v) Opportunity cost (vi) Fixed cost
- (b) Distinguish between (Any **Two**) : 6
 (i) Positive economics and Normative economics
 (ii) Price Elasticity and Income elasticity of demand
 (iii) Social cost and Private cost
2. (a) Explain the nature and scope of Micro economics. 9
 (b) Explain basic tools of economic analysis. 9
3. (a) Discuss the concept of Consumer's surplus. 9
 (b) Explain the Law of Equi marginal utility. 9
4. (a) Examine the concept of Producer's equilibrium. 9
 (b) Explain the derivation of Long run Average Cost (LAC) curve. 9
5. Write note on Any **Two** of the following : 18
 (a) Managerial economics
 (b) Properties of indifference curve
 (c) Law of variable proportions
 (d) Learning curve.

Section II

6. (a) Explain the following concepts (Any **Four**) : 8
 (i) Total revenue (ii) Pure competition
 (iii) Dumping (iv) Product differentiation
 (v) Capital budgeting (vi) Net Present Value
- (b) Distinguish between (Any **Two**) 6
 (i) Normal profit and Excess profit
 (ii) Production cost and Selling cost
 (iii) Full cost pricing and Marginal cost pricing
7. (a) Explain the conditions of profit maximization under perfect competition. 9
 (b) Discuss the various objectives of a firm. 9

8. (a) Explain the features of monopoly. 9
 (b) Explain the meaning and features of oligopoly market. 9
9. (a) Examine the various objectives of pricing policy. 9
 (b) Explain Pay Back Period method of project planning. 9
10. Write notes on Any Two of the following. 18
 (a) Break even analysis
 (b) Wastages under monopolistic competition
 (c) Bain's model of limit pricing
 (d) Multi product pricing

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) प्रश्न क्र. १ व ६ अनिवार्य आहेत.

(२) उर्वरित प्रश्नांपैकी प्रत्येक विभागातून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. (अ) खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही चार) :
 (१) समतोल (२) मागणीची छेदक लवचिकता
 (३) मागणीची प्रेरणात्मक लवचिकता (४) उत्पन्न परिणाम
 (५) संधी खर्च (६) स्थिर खर्च
- (ब) भेद स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) :
 (१) वस्तुनिष्ठ अर्थशास्त्र व आदर्शवादी अर्थशास्त्र
 (२) मागणीची किंमत लवचिकता व उत्पन्न लवचिकता
 (३) सामाजिक खर्च व खाजगी खर्च.
२. (अ) सूक्ष्म अर्थशास्त्राचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा. ९
 (ब) अर्थशास्त्राची विविध मूलभूत साधने स्पष्ट करा. ९
३. (अ) उपभोक्त्याचे संतोषाधिक्य संकल्पना स्पष्ट करा. ९
 (ब) समसीमांत उपयोगिता सिद्धांताचे वर्णन करा. ९
४. (अ) उत्पादकांचा समतोल संकल्पना तपासा. ९
 (ब) दीर्घकालीन सरासरी किंमत वक्राची व्युत्पत्ती स्पष्ट करा. ९

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप लिहा :

१८

- (अ) व्यवस्थापकीय अर्थशास्त्र
- (ब) समवृत्ती वक्राचे गुणधर्म
- (क) बदलत्या प्रमाणाचा नियम
- (ड) विद्वत्ता वक्र

विभाग २

६. (अ) खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही चार) :

८

- (१) एकूण प्राप्ती
- (२) शुध्द स्पर्धा
- (३) अवपूँजन
- (४) वस्तू विभेदन
- (५) भांडवली अंदाजपत्रक
- (६) निव्वळ वास्तव मूल्य पद्धती

(ब) भेद स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) :

६

- (१) सर्वसाधारण नफा व अवाजवी नफा
- (२) उत्पादन खर्च व विक्री खर्च
- (३) पूर्ण खर्च व सीमांत खर्च किंमत पद्धती.

७. (अ) पूर्ण स्पर्धेच्या नफा महत्तमीसाठीच्या अटी स्पष्ट करा.

९

(ब) उद्योगसंस्थेच्या विविध उद्दिष्टांची चर्चा करा.

९

८. (अ) मक्तेदारीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

९

(ब) अल्पाधिकार बाचाराचा अर्थ व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

९

९. (अ) किंमत पद्धतीच्या विविध वैशिष्ट्यांचे विश्लेषण करा.

९

(ब) प्रकल्प नियोजनाची परतावा काळ पद्धत स्पष्ट करा.

९

१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप लिहा :

१८

- (अ) समखर्च प्राप्ती बिंदू विश्लेषण
- (ब) मक्तेदारीयुक्त स्पर्धेतील अपव्यय
- (क) बेनचे मर्यादा किंमत प्रतिमान
- (ड) बहुविध किंमत पद्धती.

History - (Paper - I)

Con. : 474-19.

(OLD COURSE)

NM-7926

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Trace the historical background of Maharashtra upto 1818.
2. Explain the importance of opium trade in the economic development of Mumbai.
3. Highlight the contribution of social reformers of Maharashtra towards women education and widow remarriage.
4. Evaluate the political work of Gopal Krishna Gokhale in the Indian National Movement.
5. Comment on any two of the following :—
 - (a) Mountstuart Elphinstone
 - (b) Cotton trade in Mumbai
 - (c) Prarthana Samaj
 - (d) Quit India Movement and Maharashtra.
6. Examine the role of Narayan Meghaji Lokhande in the Indian Labour Movement.
7. Discuss the various satyagrahas of Dr. Babasaheb Ambedkar for the upliftment of the Dalits.
8. Assess the contribution of Samyukta Maharashtra Movement towards the creation of the state of Maharashtra.
9. Describe the progress of press in Maharashtra from 1848 to 1960.
10. Write short notes on any two of the following :—
 - (a) Banking services in Mumbai
 - (b) Tribal Uprisings of Ramoshis and Kolis
 - (c) Swami Ramananda Teerth
 - (d) Hindi film industry in Mumbai.

[TURN OVER

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. १८१८ च्या पूर्वीची महाराष्ट्राच्या ऐतिहासिक पार्श्वभूमीचा आढावा घ्या.
२. मुंबईच्या आर्थिक विकासातील अफुच्या व्यापाराचे महत्त्व स्पष्ट करा.
३. स्त्रीशिक्षण व विधवा पुनर्विवाह या क्षेत्रातील महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांच्या योगदानावर प्रकाश टाका.
४. भारतीय राष्ट्रीय चळवळीतील गोपाळ कृष्ण गोखले यांच्या राजकीय कार्याचे मूल्यमापन करा.
५. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) माऊंट स्टुअर्ट एलफिन्स्टन
 - (ब) मुंबईतील कापूस व्यापार
 - (क) प्रार्थना समाज
 - (ड) छोडो भारत चळवळ व महाराष्ट्र.
६. भारतीय कामगार चळवळीतील नारायण मेघाजी लोखंडे यांच्या भूमिकेचे परिक्षण करा.
७. दलितांच्या उत्थानातील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विविध सत्याग्रहांची चर्चा करा.
८. महाराष्ट्र राज्याच्या निर्मितीतील संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचे योगदान विषद करा.
९. १८४८ ते १९६० या काळातील महाराष्ट्रातील वृत्तपत्रांच्या विकासाचे वर्णन करा.
१०. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
 - (अ) मुंबईतील बँकिंग सेवा
 - (ब) रामोशी आणि कोळी आदिवासी जमीतीचे उठाव
 - (क) स्वामी रामानंद तीर्थ
 - (ड) मुंबईतील हिंदी चित्रपट उद्योगाची सुरुवात.

Con. : 474-19.

(REVISED COURSE)

NM-7926

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Discuss the causes of the Revolt of 1857.
2. Describe the role of Moderates in the Indian national movement from 1885 to 1905.
3. Explain the phases of Civil Disobedience Movement of Mahatma Gandhi.
4. Account the factors that led to the partition of India.
5. Comment on any two of the following :—
 - (a) Bombay Association
 - (b) Lokmanya Tilak
 - (c) Quit India Movement
 - (d) Government of India Act 1935.
6. Evaluate the role of Mahatma Jotirao Phule in the socio-religious reform movement of India.
7. Describe the progress of Marathi press from 1857 to 1947.
8. Examine the effects of commercialization of agriculture in India.
9. Analyze the political work of Dr. Babasaheb Ambedkar towards the upliftment of the Dalits.
10. Write short notes on any two of the following :—
 - (a) Brahma Samaj
 - (b) Development of Railways
 - (c) Drain Theory
 - (d) Narayan Meghaji Lokhande.

[TURN OVER

(नवीन अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. १८५७ च्या उठावाच्या कारणांची चर्चा करा.
२. १८८५ ते १९०५ या काळातील भारतीय राष्ट्रीय चळवळीतील मवाळवाद्यांच्या भूमिकेचे वर्णन करा.
३. महात्मा गांधीच्या सविनय कायदेभंग चळवळीचे विविध टप्पे स्पष्ट करा.
४. भारताच्या फाळणीस जबाबदार ठरलेल्या घटनांचा आढावा घ्या.
५. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) बॉम्बे असोशिएशन
 - (ब) लोकमान्य टिळक
 - (क) छोडो भारत चळवळ
 - (ड) १९३५ चा भारत सरकारचा कायदा.
६. भारतातील सामाजिक व धार्मिक सुधारणा चळवळीतील महात्मा जोतीराव फुलेंच्या भूमिकेचे मूल्यमापन करा.
७. १८५७ ते १९४७ या काळातील मराठी वृत्तपत्राच्या विकासाचे वर्णन करा.
८. भारतातील शेतीच्या व्यापारीकरणाच्या परिणामांचे परिक्षण करा.
९. दलितांच्या उत्थानातील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी केलेल्या राजकीय कार्याचे विश्लेषण करा.
१०. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
 - (अ) ब्राम्हो समाज
 - (ब) रेल्वेचा विकास
 - (क) आर्थिक निःसरणाचा सिध्दांत
 - (ड) नारायण मेघाजी लोखंडे

F.Y.B.A.

04th Dec, 2019

History - (Paper - I)

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-53

Con. 506-19.

(OLD COURSE)

NM-7069

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. Describe the socio-religious conditions of Maharashtra on the eve of 1848.
2. Explain in detail the contribution of trade and industries in the development of Mumbai as a financial capital of India.
3. Trace the work done by social reformers among the Maharashtra who worked for the upliftment of the weaker sections.
4. Review the role of Lokhitwadi Gopal Hari Deshmukh in the socio-religious reform movement in Maharashtra.
5. Comment on any **two** of the following :—
 - (a) Identity of Mumbai
 - (b) Revolt of 1857
 - (c) Arya Samaj
 - (d) Bombay Association
6. Examine the work done by N.M. Joshi in the development of Labour Movement in Maharashtra.
7. Discuss about Pre-Ambedkarite Dalit movement in Maharashtra.
8. Write a detailed note on the contribution of Swami Ramanand Tirth in Hyderabad Mukti Sangram.
9. State the contributions of Lokmanya Bal Gangadhar Tilak and Gopal Ganesh Agarkar in Indian Freedom Struggle.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Textile Mills
 - (b) Position of Women
 - (c) Independent Labour Party
 - (d) Development in Press.

[TURN OVER

48

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. १८४८ च्या आगोदर महाराष्ट्रातील सामाजिक-धार्मिक परिस्थितीचे वर्णन करा.
२. भारताची आर्थिक राजधानी म्हणून मुंबईच्या विकासामध्ये व्यापार आणि उद्योगधंद्याचे योगदान स्पष्ट करा.
३. महाराष्ट्रातील मागासलेल्या घटकांच्या उन्नतीसाठी समाजसुधारकांनी केलेल्या कार्याचा मागोवा घ्या.
४. महाराष्ट्रातील सामाजिक-धार्मिक सुधारणा चळवळीतील लोकहितवादी गोपाळ हरी देशमुख यांच्या भूमिकेचा आढावा घ्या.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) मुंबईची ओळख
 - (ब) १८५७ चा उठाव
 - (क) आर्य समाज
 - (ड) बॉम्बे असोशिएशन
६. महाराष्ट्रातील कामगार चळवळीच्या विकासामध्ये ना.म.जोशी यांच्या कार्याचे परीक्षण करा.
७. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरपूर्व दलित चळवळीवर चर्चा करा.
८. हैदराबाद मुक्ती संग्रामामध्ये स्वामी रामानंद तीर्थ यांच्या योगदानावर सविस्तर टीप लिहा.
९. भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यामध्ये लोकमान्य टिळक आणि गोपाळ गणेश आगरकर यांचे योगदान लिहा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.
 - (अ) कापड गिरण्या
 - (ब) स्त्रियांची स्थिती
 - (क) स्वतंत्र मजूर पक्ष
 - (ड) वृत्तपत्रांचा विकास.

Con. 506-19.

(REVISED COURSE)

NM-7069

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. Give an account of the events leading to the emergence of the Revolt of 1857.
2. Evaluate the role played by Lal, Bal, Pal in the Indian Freedom Struggle.
3. Describe the background of Civil Disobedience Movement and explain how this movement became a mass movement ?
4. Explain the importance of the Government of India Act 1947.
5. Comment on any **two** of the following :—
 - (a) First Session of Indian National Congress
 - (b) Partition of Bengal
 - (c) Round Table Conferences
 - (d) Netaji Subhash Chandra Bose.
6. Critically evaluate the contribution of Rajaram Mohan Roy and Mahatma Phule in Socio-religious reform movement.
7. Discuss in detail the background of the rise of Indian Nationalism.
8. Analyse the role of social reformers for the empowerment of women in India.
9. Describe the impact of western education on Indian society.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Arya Samaj
 - (b) Lucknow Pact of 1916
 - (c) Independent Labour Party
 - (d) Quit India Movement.

[TURN OVER

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. १८५७ च्या उठावास जबाबदार असलेल्या घटनांचा खुलासा करा.
२. भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीमध्ये लाल, बाल, पाल यांच्या भूमिकेचे मुल्यांकन करा.
३. सविनय कायदेभंग चळवळीच्या पार्श्वभूमीचे वर्णन करून या चळवळीला लोकचळवळीचे स्वरूप कसे प्राप्त झाले ते स्पष्ट करा.
४. १९४७ च्या भारतीय स्वातंत्र्य कायद्याचे महत्व स्पष्ट करा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसचे पहिले अधिवेशन
 - (ब) बंगालची फाळणी
 - (क) गोलमेज परिषदा
 - (ड) नेताजी सुभाषचंद्र बोस
६. सामाजिक-धार्मिक सुधारणा चळवळीमध्ये राजाराम मोहन रॉय आणि महात्मा फुले यांच्या योगदानाचे चिकित्सक मुल्यांकन करा.
७. भारतीय राष्ट्रवादाच्या उदयाच्या पार्श्वभूमीवर सविस्तर चर्चा करा.
८. भारतातील स्त्रियांच्या उन्नतीसाठी समाजसुधारकांनी बजावलेल्या भूमिकेचे विश्लेषण करा.
९. पश्चिमात्य शिक्षणाचे भारतीय समाजावर झालेल्या परिणामांचे वर्णन करा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.
 - (अ) आर्य समाज
 - (ब) १९१६ चा लखनौ करार
 - (क) स्वतंत्र मजूर पक्ष
 - (ड) चलेजाव चळवळ.

F.Y.B.A.

05th Dec, 2019

History - (Paper - I)

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-57

Con. 507-19.

(OLD COURSE)

NM-7139

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. State the historical background of Mumbai and review the architecture of Mumbai.
2. Write a detailed note on transportation system of Mumbai.
3. Trace the work done by social reformers of Maharashtra who worked for the Empowerment of Women.
4. Explain in brief the contribution of freedom fighters of Maharashtra who contributed in freedom struggle movement of India.
5. Comment on any **two** of the following :—
 - (a) Lord Mount Stuart Elphinston
 - (b) Mumbai as a Port
 - (c) Mahatma Phule and Sathyashodhak Samaj
 - (d) Pune Sarvajanik Sabha
6. Highlight the importance of Mumbai as a Financial Capital of India.
7. Analyses about the various Tribal Revolts against Britishers during Colonial period.
8. Write a detailed note on Hyderabad Mukti Sangram.
9. State the contributions of Justice Ranade and Shahu Maharaj in Socio-religious reform movement in Maharashtra.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Narayan Meghaji Lokhande
 - (b) Partition of Bengal
 - (c) Dr. Babasaheb Ambedkar
 - (d) Development of Media and Press in Mumbai.

[TURN OVER

52

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. मुंबईची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी सांगून मुंबईच्या स्थापत्यकलेचा आढावा घ्या.
२. मुंबईच्या दळणवळण यंत्रणेवर सविस्तर टीप लिहा.
३. महाराष्ट्रातील महिलांच्या उन्नतीमध्ये समाज सुधारकांच्या योगदानाचा मागोवा घ्या.
४. भारतीय स्वातंत्र्यचळवळीमध्ये महाराष्ट्रातील स्वातंत्र्यसैनिकांचे योगदान थोडक्यात स्पष्ट करा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) लॉर्ड माउंट स्टुअर्ट एलफिन्स्टन
 - (ब) मुंबई बंदर
 - (क) महात्मा फुले आणि सत्यशोधक समाज
 - (ड) पुणे सार्वजनिक सभा
६. भारताची आर्थिक राजधानी म्हणून मुंबईवर दृष्टिक्षेप टाका.
७. वासाहतिक कालखंडामध्ये ब्रिटिशांविरुधी आदिवासींच्या उठावाचे विश्लेषण करा.
८. हैदराबाद मुक्ती संग्रामावर सविस्तर टीप लिहा.
९. महाराष्ट्रातील सामाजिक-धार्मिक सुधारणा चळवळीमध्ये न्या. रानडे आणि शाहू महाराज यांचे योगदान सांगा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
 - (अ) नारायण मेघाजी लोखंडे
 - (ब) बंगालची फाळणी
 - (क) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
 - (ड) वृत्तपत्रे आणि माध्यमांचा विकास.

Con. 507-19.

(REVISED COURSE)

NM-7139

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. State the consequences of the Revolt of 1857.
2. Highlight on the contribution of Revolutionary Movement in Indian Freedom Struggle.
3. Review the contribution of Mahatma Gandhi in the Indian Freedom Struggle Movement.
4. State the provisions of Government of India Act 1935. Discuss its strength and weaknesses.
5. Comment on any **two** of the following :—
 - (a) Importance of the Revolt of 1857
 - (b) Extremist Politics
 - (c) Quit India Movement
 - (d) Mountbatten Plan
6. Critically evaluate the soio-religious reform movement in India.
7. Write in details about the progress in transport and communication in India during British rule.
8. Describe the impact of British Rule on Indian Economy.
9. Highlight the contribution of Dr. Babasaheb Ambedkar for the upliftment of downtrodden peoples in India.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Lokhitwadi
 - (b) Impact of western Education in India
 - (c) Drain Theory
 - (d) Azad Hind Sena.

[TURN OVER

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. १८५७ च्या उठावाचे परिणाम सांगा.

२. भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यामध्ये क्रांतिकारी चळवळीच्या योगदानावर प्रकाश टाका.

३. भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीमध्ये महात्मा गांधी यांच्या योगदानाचा आढावा घ्या.

४. १९३५ च्या भारतीय स्वातंत्र्याच्या कायद्यातील तरतुदी सांगून या कायद्यातील गुण दोषांची चर्चा करा.

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.

(अ) १८५७ च्या उठावाचे महत्व

(ब) जहालमतवाद

(क) चलेजाव चळवळ

(ड) माउंटबेटन योजना.

६. भारतातील सामाजिक-धार्मिक सुधारणा चळवळीचे चिकित्सक मुल्यांकन करा.

७. ब्रिटीश राजवटीमध्ये भारतातील वाहतूक आणि दळणवळण क्षेत्रातील प्रगतीची सविस्तर माहिती लिहा.

८. ब्रिटीश राजवटीचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर झालेल्या परिणामांचे वर्णन करा.

९. भारतातील मागासलेल्या घटकांच्या उन्नतीसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी केलेल्या योगदानावर प्रकाश टाका.

१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

(अ) लोकहितवादी

(ब) पाश्चात्यशिक्षणाचे भारतावरील परिणाम

(क) आर्थिक निःसारणाचा सिध्दांत

(ड) आझाद हिंद सेना.

F.Y.B.A.

03rd Dec - 2019

Sociology - (Paper - I)

Con. : 466-19.

NM-7036

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Attempt any Five questions,
(2) All questions carry equal marks. (20 marks each)
(3) Marathi Medium student should compulsory the English question paper.

1. Define Sociology. Explain the scope of Sociology. 20
2. What is Culture ? Discuss it's factors and characteristics. 20
3. Write essay on Society Evolution. 20
4. Define Social Group. Discuss the Primary and Secondary groups. 20
5. Explain definition and meaning of social group and it's classification and criteria. 20
6. Explain the nature of religion and discuss in detail the elements of religion. 20
7. Explain the term Socialization. Discuss any four agencies of Socialization. 20
8. Explain the significance of Political Socialization. 20
9. Define Social change. Explain theories of Social change. 20
10. Write short notes on any two of the following :- 20
 - (a) In Group and Out Group
 - (b) Stages of Economic Life
 - (c) Capitalism
 - (d) Environment and development.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठीतुन उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. समाजशास्त्राची व्याख्या सांगून समाजशास्त्राची व्याप्ती स्पष्ट करा. २०
२. संस्कृती म्हणजे काय ? तिचे घटक व वैशिष्ट्ये यावर चर्चा करा. २०
३. समाजाच्या उत्क्रांतीवर निबंध तयार करा. २०
४. सामाजिक गटाची व्याख्या द्या. प्राथमिक आणि दुय्यम गटाची चर्चा करा. २०
५. सामाजिक समूहाची व्याख्या व अर्थ स्पष्ट करून सामाजिक समूहाच्या वर्गीकरणाचे निकष सांगा. २०
६. धर्माचे स्वरूप स्पष्ट करा आणि धर्माचे मूलभूत घटक यावर सविस्तर चर्चा करा. २०
७. सामाजिकीकरण ही संकल्पना स्पष्ट करून सामाजिकीकरणाच्या कोणत्याही चार माध्यमावर प्रकाश टाका. २०
८. राजकीय सामाजिकीकरणाचे महत्त्व विशद करा. २०
९. सामाजिक परिवर्तनाची व्याख्या सांगून सामाजिक परिवर्तनाचे सिद्धांत स्पष्ट करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : २०
 - (अ) अंतःसमूह व बहिःसमूह
 - (ब) आर्थिक जीवनाच्या अवस्था
 - (क) भांडवलवाद
 - (ड) पर्यावरण आणि विकास.

F.X.B.A.

04th Dec-2019

P4-Exam-2019-2-18
Con. 448-19.

Sociology - (Paper-I)

NM-7301

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

N.B. : (1) Attempt any five questions.

(2) All question carry equal marks. (20 marks each)

(3) Marathi medium student should compulsory English question paper.

1. Define Sociology. Review the Development of Sociology. 20
2. Define 'Culture'. Elaborate on its Characteristics and types. 20
3. Discuss the Evolution of society. 20
4. Write the Meaning and Characteristics of hunting, food gathering and Industrial Society. 20
5. Discuss the Class, Caste, Age and Gender as the basis of Social Stratification. 20
6. Discuss the Nature of religion and the foundation of religion. 20
7. Explain the theories of C.H. Cooley and G.H.Mead on 'Self'. 20
8. What is socialization? Explain the role of agencies of socialization. 20
9. What is social change? Discuss various factors which lead to social change. 20
10. Write short note on any two :- 20
 - (a) Economic Institution
 - (b) Sustainable Development
 - (c) Environment and Development
 - (d) Signification of Sociology.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्न पत्रिका अवश्य पहावी.

१. समाजशास्त्राची व्याख्या सांगून, समाजशास्त्राच्या विकासाचा आढावा घ्या. २०
२. संस्कृतीची व्याख्या, वैशिष्ट्ये आणि प्रकार स्पष्ट करा. २०
३. समाजाच्या उत्क्रांतीवर चर्चा करा. २०
४. शिकारी, अन्न संकलन आणि औद्योगिक समाजाचे अर्थ आणि वैशिष्ट्ये लिहा. २०
५. सामाजिक स्तरीकरणाचा मूळ आधार म्हणून वर्ग, जात, वय आणि लिंग यावर चर्चा करा. २०
६. धर्माचे स्वरूप स्पष्ट करून धर्माची पाया उभारणी कशी झाली यावर चर्चा करा. २०
७. 'स्व' सामाजिकरणाबद्दलचा कुले आणि मीड यांचा सिद्धांत स्पष्ट करा. २०
८. सामाजिकीकरण म्हणजे काय ? सामाजिकीकरणाच्या विविध साधनांची चर्चा करा. २०
९. सामाजिक परिवर्तन म्हणजे काय ? सामाजिक परिवर्तनाला मदत करणाऱ्या विविध घटकांची चर्चा करा. २०
१०. कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : २०
 - (अ) आर्थिक संस्था
 - (ब) चिरंतन विकास
 - (क) पर्यावरण आणि विकास
 - (ड) समाजशास्त्राचे महत्त्व.

58

N.B. : (1) Attempt any five questions.

(2) All question carry equal marks. (20 marks each)

(3) Marathi medium student should compulsory English question paper.

1. Define Sociology. Explain the Perspectives in Sociology. 20
2. Define 'Culture'. Elaborate on its Characteristics and types. 20
3. Define Social Group. Discuss the Primary and Secondary Groups. 20
4. Write an essay on evolution of Society. 20
5. Explain Social Stratification and discuss it's main characteristics. 20
6. Define Religion. Analyse in detail - Church, Sect and Cult. 20
7. Explain the concept of Socialization and elaborate on the agencies of Socialization. 20
8. Explain the concept of Gender Socialization and Political Socialization. 20
9. Define Social change and discuss why do people resist changes in society. 20
10. Short note (Any two) :- 20
 - (a) Significance of Sociology
 - (b) Ethnocentrism
 - (c) Electronic Community (Networking)
 - (d) Sustainable Development.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्न पत्रिका अवश्य पहावी.

१. समाजशास्त्राची व्याख्या सांगून समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनांवर माहिती लिहा. २०
२. संस्कृतीची व्याख्या, वैशिष्ट्ये आणि प्रकार स्पष्ट करा. २०
३. सामाजिक गटाची व्याख्या सांगून प्राथमिक आणि दुय्यम गटांची चर्चा करा. २०
४. समाजाच्या उत्क्रांतीवर निबंध तयार करा. २०
५. सामाजिक स्तरीकरण म्हणजे काय ? सामाजिक स्तरीकरणाची वैशिष्ट्ये विशद करा. २०
६. धर्माची व्याख्या द्या. चर्च, संप्रदाय आणि पंथसंबंधी सविस्तर विश्लेषण करा. २०
७. सामाजिकीकरण म्हणजे काय ? सामाजिकीकरणाच्या साधनांचे विश्लेषण करा. २०
८. लिंग सामाजिकीकरण आणि राजकीय सामाजिकीकरण या संकल्पना स्पष्ट करा. २०
९. सामाजिक परिवर्तनाची व्याख्या सांगा व लोक बदलाचा प्रतिकार का करतात ते सांगा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : २०
 - (अ) समाजशास्त्राचे महत्त्व
 - (ब) 'स्व'-समूह श्रेष्ठतावाद
 - (क) इलेक्ट्रॉनिक समुदाय (नेटवर्किंग)
 - (ड) चिरंतर विकास.

Con. : 463-19.

Political Science - (P-I)

NM-7114

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Attempt any five questions & which atleast two must be from each section.
(2) All questions carry equal marks. (20 marks)

Section I

1. Give definition of Political Science and discuss normative approach to the study of Political Science. 20
2. Write meaning of State and analyse various elements of State. 20
3. What is Power ? Discuss various type of Power. 20
4. Define Law and examine the nature and scope of Law. 20
5. Write short notes on (any Two) : 20
 - (a) Feminist Approach to the study of Political Science
 - (b) Nationalism
 - (c) Legitimacy
 - (d) Civil disobedience.

Section- II

6. Write meaning of Liberty and discuss various types of Liberty. 20
7. Define Rights and examine the contemporary issues associated with Rights. 20
8. Give meaning of democracy and explain what are pre-requisites of democracy ? 20
9. Critically examine the ideology of communism. 20
10. Write short notes (any Two) : 20
 - (a) Justice
 - (b) Political Rights
 - (c) Non-democratic forms of Government
 - (d) Gandhism.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून किमान दोन प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत (प्रत्येकी २०).

विभाग १

१. राज्यशास्त्राची व्याख्या करा व राज्यशास्त्राच्या अभ्यासातील मुल्यलक्षी दृष्टिकोनाची चर्चा करा. २०
२. राज्याचा अर्थ लिहा व राज्याच्या विविध घटकांचे विश्लेषण करा. २०
३. सत्ता म्हणजे काय ? सत्तेच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा. २०
४. कायद्याची व्याख्या करा व कायद्याच्या स्वरूपाचे व व्याप्तीचे परीक्षण करा. २०
५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : २०
 - (अ) राज्यशास्त्राच्या अभ्यासातील सिद्धांती दृष्टिकोन
 - (ब) राष्ट्रवाद
 - (क) अधिमान्यता
 - (ड) सविनय कायदेभंग

विभाग २

६. स्वातंत्र्याचा अर्थ लिहा व स्वातंत्र्याच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा. २०
७. हक्कांची व्याख्या करा व हक्कांशी निगडित समकालीन विषयांचे परीक्षण करा. २०
८. लोकशाहीचा अर्थ द्या व लोकशाहीसाठी आवश्यक पूर्वापेक्षित अटी किंवा परिस्थिती कोणती आहे हे सांगा. २०
९. साम्यवाद ह्या विचारप्रणालीचे टिकात्मक परीक्षण करा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन): २०
 - (अ) न्याय
 - (ब) राजकीय हक्क
 - (क) बिगर लोकशाही शासन
 - (ड) गांधीवाद.

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions, selecting **two** from **each** section.
(2) Answer book to **both** the sections should be **tied together**.
(3) **All** question carry **equal** marks. (**20** marks **each**)

Section I

1. Define Political Science and discuss the important characteristics of feminist approach.
2. Define state and explain the elements of the state.
3. What is Power ? Discuss the important sources of Power.
4. Explain the concept of Political obligation and give various grounds of political obligation.
5. Write short notes on (any **two**) :-
 - (a) Nationalism
 - (b) Types of Justice
 - (c) Types of law
 - (d) Equality.

Section II

6. Explain the concept of liberty and types of liberty.
7. Define Rights and discuss the different types of Rights.
8. Write an essay on Indian Democracy.
9. Explain the meaning of Ideology and features of communism.
10. Write notes on **two** of the following :
 - (a) Political Rights
 - (b) Types of Rights
 - (c) Rights
 - (d) Liberty.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सुचना:** (१) प्रत्येक विभागातून किमान दोन याप्रमाणे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) दोन्ही विभागांच्या उत्तरपत्रिका एकत्र बांधा.
(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

विभाग १

१. राज्यशास्त्राची व्याख्या द्या व राज्यशास्त्राच्या सिद्धांताची वैशिष्ट्ये नमूद करा.
२. राज्याची व्याख्या करा व राज्याचे आधारभूत घटक विशद करा.
३. सत्ता म्हणजे काय ? सत्तेचे महत्त्वाचे स्रोत काय.

(62)

[TURN OVER

४. राजकीय आबंधन ही संकल्पना विशद करा व राजकीय आबंधनाचे विविध प्रकार द्या.
५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-
- (अ) राष्ट्रवाद
 - (ब) न्यायाचे प्रकार
 - (क) कायद्याचे प्रकार
 - (ड) समता.

विभाग २

६. स्वातंत्र्याची संकल्पना स्पष्ट करा स्वातंत्र्याचे प्रकार सांगा.
७. हक्कांची व्याख्या करा व हक्काच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा.
८. भारताच्या लोकशाहीवर निबंध लिहा.
९. विचारसरणीचा अर्थ विशद करा व साम्यवादी वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-
- (अ) राजकीय अधिकार
 - (ब) हक्कांचे प्रकार
 - (क) गांधीवाद
 - (ड) स्वातंत्र्य.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any five questions, Selecting two from each section.
(2) Answer book to both the sections should be tied together.
(3) All questions carry equal marks. (20 Marks each)

Section I

1. Define Political Science and discuss its nature and scope. 20
2. Define State. Discuss the important elements of State. 20
3. What is Power ? Discuss the important sources of Power. 20
4. Write the meaning and explain the purpose of Satyagraha. 20
5. Write notes (Any two) :— 20
 - (a) Feminist Approach
 - (b) Sovereignty
 - (c) Nationalism
 - (d) Civil disobedience.

Section II

6. Explain the Meaning and types of Equality. 20
7. Explain about social economics and political rights. 20
8. Write an essay on democracy in India. 20
9. Explain the meaning of Ideology and features of Communism. 20
10. Write short notes on any two of the following :— 20
 - (a) Liberty
 - (b) Distributive Justice
 - (c) Political Rights
 - (d) Gandhism.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातून किमान दोन याप्रकारे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
 (२) दोन्ही विभागाच्या उत्तरपत्रिका एकत्र बांधा.
 (३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २०)

विभाग १

१. राज्यशास्त्राची व्याख्या लिहा व राज्यशास्त्राच्या स्वरूपाची व व्याप्तीची चर्चा करा. २०
२. राज्याची व्याख्या द्या. राज्याच्या महत्वाच्या घटकांची चर्चा करा. २०
३. सत्ता म्हणजे काय ? सत्तेचे महत्वाचे स्रोत द्या. २०
४. सत्याग्रहाचा अर्थ लिहा आणि हेतू स्पष्ट करा. २०
५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) २०
 - (अ) स्त्रीवादी दृष्टिकोन
 - (ब) सार्वभौमत्व
 - (क) राष्ट्रवाद
 - (ड) सविनय कायदेभंग.

विभाग २

६. समतेचा अर्थ व प्रकार स्पष्ट करा. २०
७. सामाजिक आर्थिक आणि राजकीय हक्कांबद्दल स्पष्टीकरण द्या. २०
८. भारतातील लोकशाहीवर निबंध लिहा. २०
९. विचार प्रणालीचा अर्थ लिहून साम्यवादाची वैशिष्ट्ये लिहा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) २०
 - (अ) स्वातंत्र्य
 - (ब) वितरणात्मक न्याय
 - (क) राजकीय हक्क
 - (ड) गांधीवाद.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Question No. 1 is compulsory.
(2) Attempt any four questions from question No. 2 to 9.
(3) Answer supported with diagrams will be given extra credit.
(4) Figures to the right indicate full marks.
(5) Attach map supplement to the main answer book.

1. Refer the map supplement on page no. 03 and 04. 20
2. With the help of suitable diagram explain the interior of the Earth. 20
3. Describe the major types of faults and folds with suitable diagrams. 20
4. Write a detail about various erosional and depositional landforms formed by river with suitable diagrams. 20
5. Explain the erosional and depositional landforms developed by sea waves. 20
6. Explain the vertical and horizontal distribution of temperature on the Earth. 20
7. Explain atmospheric pressure and wind belts with the help of diagram. 20
8. Define Condensation. Explain the processes and forms of condensation. 20
9. (a) 'Salinity of the water varies in different areas' explain. 10
(b) Explain the causes and effects of ocean currents. 10

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.
(२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(३) आकृत्यांसहित उत्तरांना अधिक गुण मिळतील.
(४) नकाशा स्टेन्सिलचा वापर करण्यास अनुमती आहे.
(५) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. नकाशा पुरवणी पहा (पृष्ठ क्र. ३ व ४ पहा).	२०
२. योग्य आकृतीच्या साहाय्याने पृथ्वीचे अंतरंग स्पष्ट करा.	२०
३. योग्य आकृतीसह भ्रंशाच्या आणि वळ्यांच्या प्रमुख प्रकारांचे वर्णन करा.	२०
४. नदीच्या खनन व संचयन कार्यामुळे निर्माण होणारी भूरूपे आकृतीसह स्पष्ट करा.	२०
५. सागरी लाटांच्या खनन व संचयन कार्यामुळे निर्माण झालेली भूरूपे स्पष्ट करा.	२०
६. पृथ्वीवरील तापमानाचे उभे व आडवे वितरण स्पष्ट करा.	२०
७. आकृतीच्या साहाय्याने वातावरणाचा दाब आणि वायूभार पट्टे स्पष्ट करा.	२०
८. 'सांद्रीभवन' व्याख्या करा. सांद्रीभवनाची प्रक्रिया व रूपे विशद करा.	२०
९. (अ) 'विविध प्रदेशात पाण्याची क्षारता वेगवेगळी असते' स्पष्ट करा.	१०
(ब) सागरी प्रवाहाची कारणे आणि परिणाम सांगा.	१०

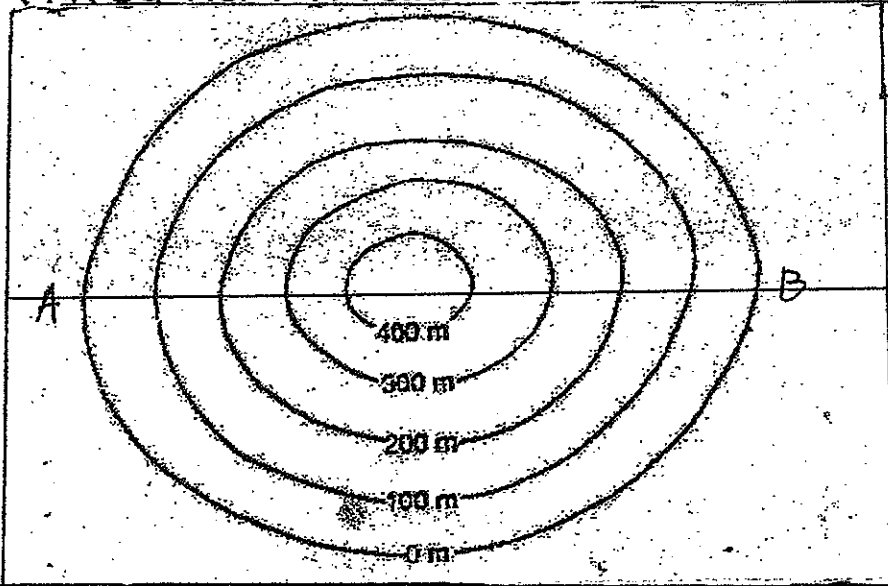
N.B: Attach map supplement to main answer book.

(हे पान मुख्य उत्तरपत्रिकेला जोडा.)

1. (a) Draw cross section along with the line A-B and identify the landform.

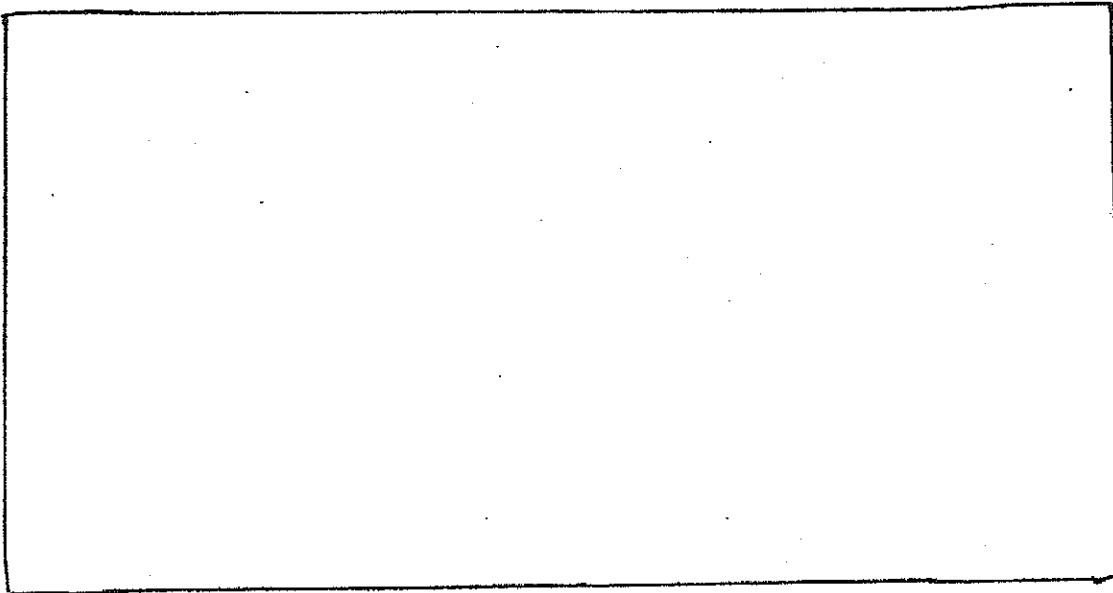
A - B रेषेवर छेद काढा व भरूप ओळखा.

10

Draw space to draw cross-section.

छेद काढण्यासाठी जागा.

[TURN OVER

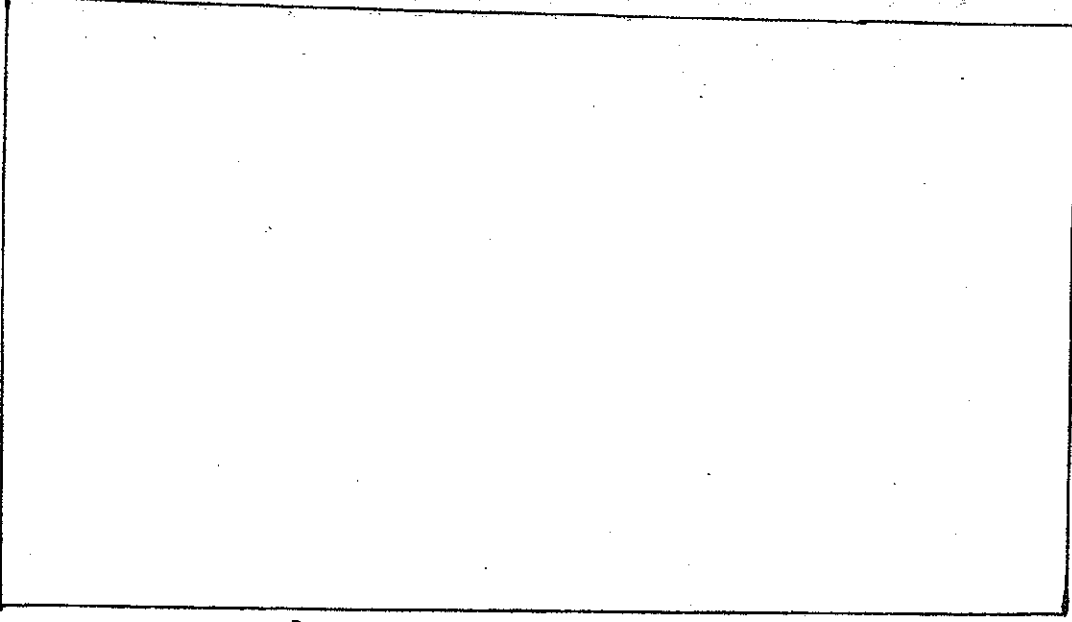
Con. : 472-NM-7507-19.

4

1.(b) Draw a neat diagram of Dry and Wet Bulb thermometer and explain its functions.

10

औल्या व सुक्या फुग्याचे तापमापकाची आकृती काढा व कार्य स्पष्ट करा.

Explanation: स्पष्टीकरण

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Question No. 1 is compulsory.

(2) Attempt any four questions from Question No. 2 and 9.

(3) Answer supported with diagram will be given extra credit.

(4) Figures to the right indicate full marks.

(5) Attach map supplement to the main answer sheet.

1. Refer the map supplement on page No. 3 and 4. 20
2. Define Geography. Explain the major branches of Geography. 20
3. Describe the different types of weathering in brief. 20
4. Explain the erosional and depositional landforms produced by action of river. 20
5. (a) Explain the erosional landforms observed in karst region. 10
(b) Explain the depositional landforms produced by the action of sea waves. 10
6. Explain the composition and structure of atmosphere with the help of neat diagram. 20
7. Explain the types of planetary winds with the help of neat diagram. 20
8. Describe the different types of humidity in detail. 20
9. (a) Explain the effects of ocean currents. 10
(b) Describe the ocean currents in Atlantic Ocean. 10

[TURN OVER

सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.

(२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(३) आकृत्यासहित उत्तरांना अधिक गुण मिळतील.

(४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(५) नकाशा पुरवणी मुख्य उत्तरपत्रिकेस जोडा.

१. नकाशा पुरवणी पहा. (पृष्ठ क्र. ३ व ४ पहा.)	२०
२. भूगोलाची व्याख्या सांगून भूगोलाच्या प्रमुख शाखा स्पष्ट करा.	२०
३. विदारणाच्या विविध प्रकारांचे थोडक्यात वर्णन करा.	२०
४. नदीच्या खनन व संचयन कार्यांमूळे निर्माण होणारी भूरूपे स्पष्ट करा.	२०
५. (अ) कास्ट प्रदेशात आढळणारी खनन कार्यांची भूरूपे स्पष्ट करा.	१०
(ब) सागरी लाटांच्या संचयन कार्यांमूळे निर्माण होणारी भूरूपे स्पष्ट करा.	१०
६. सुबक आकृतीच्या सहाय्याने वातावरणाचे घटक व संरचना स्पष्ट करा.	२०
७. सुबक आकृतीच्या सहाय्याने ग्रहिय वाऱ्यांचे प्रकार स्पष्ट करा.	२०
८. आर्द्रतेच्या विविध प्रकारांचे सविस्तर वर्णन करा.	२०
९. (अ) सागरी प्रवाहांचे परिणाम स्पष्ट करा.	१०
(ब) अटलांटिक महासागरातील सागरी प्रवाहांचे वर्णन करा.	१०

Con. : 473-NM-7774-19.

3

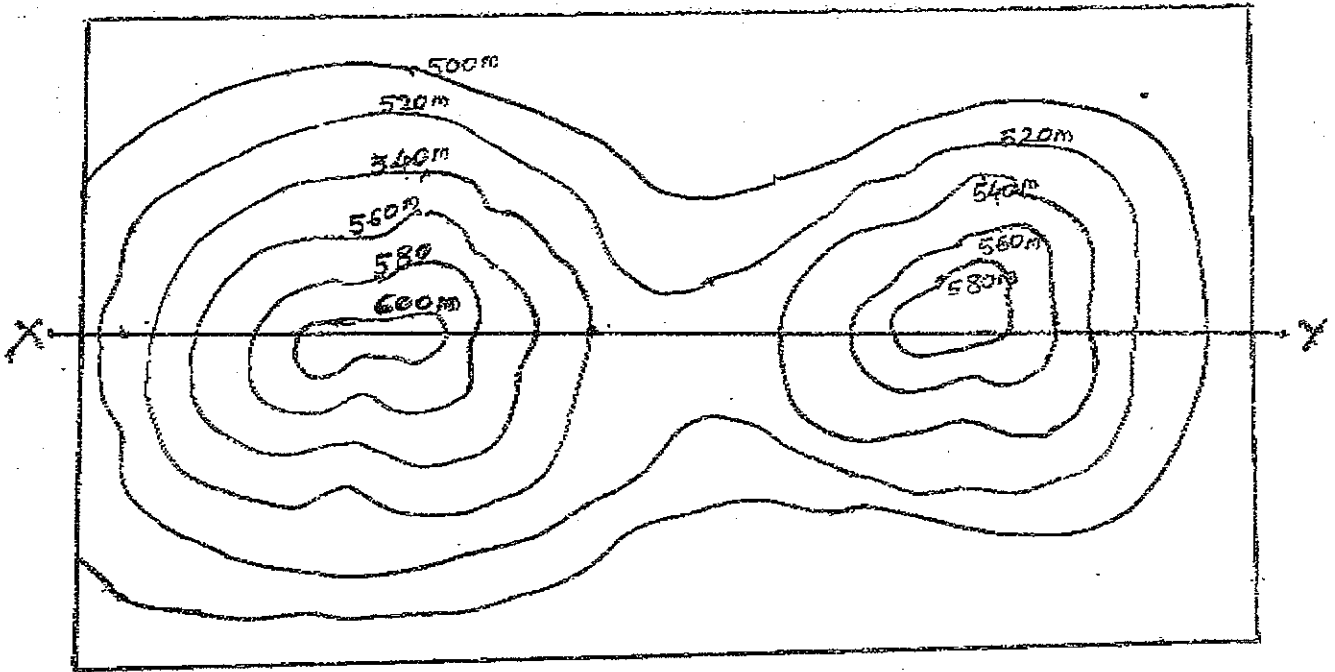
N.B. : (1) Attach map supplement to main answerbook.

10

(हे पान मुख्य उत्तरपत्रिकेस जोडा.)

1. (a) Draw Cross-Section along with line X-Y and identify the land form.

(अ) X-Y रेषेवर छेद काढा व भूरूप ओळखा.

Space for Cross-Section. छेद काढण्यासाठी जागा.

72

[TURN OVER

Con. : 473-NM-7774-19.

4

1. (b) Draw a neat diagram of Rainguage and explain its function.

10

(ब) पर्जन्य मापकाची सुबक आकृती काढून कार्य स्पष्ट करा.

73

Geography - (Paper-I)

P4-Exam-2019-2-52
Con. 503-19.

NM-7423

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Question No. 1 is compulsory.
(2) Attempt any **four** questions from Question No. 2 and 9.
(3) Use of map **stencil** and simple **calculator** is **allowed**.
(4) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
(5) Attach **map** supplement to the **main** answer sheet.

1. Refer the map supplement on page No. 03 and 04 for Question No.1. 20
2. Explain the structure and component of interior of the earth with the help of neat diagram. 20
3. Describe the physical and biological weathering in detail. 20
4. Explain the landforms produced by the action of river. 20
5. (a) Explain the erosional landforms produced by sea waves. 10
(b) Explain the depositional landforms produced by the action of glacier. 10
6. Explain the structure and composition of the atmosphere. 20
7. Explain the types of planetary winds with the help of neat diagram. 20
8. Describe the different types of humidity in detail. 20
9. (a) Explain the factors affecting on the salinity of the ocean in brief. 10
(b) Describe the ocean currents in Atlantic Ocean. 10

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहेत.

(२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(३) नकाशा स्टेन्सील व साधा कॅलक्युलेटर वापरण्यास अनुमती आहे.

(४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(५) नकाशा परिशिष्ट उत्तर पत्रिकेस जोडा.

१. प्रश्न क्रमांक १ साठी नकाशा पुरवणी पहा. (पृष्ठ क्र. ३ व ४ पहा)	२०
२. सुबक आकृतीच्या सहाय्याने पृथ्वीचे अंतरंगाची रचना व घटक स्पष्ट करा.	२०
३. भौतिक व जैविक विदारणाचे सविस्तर वर्णन करा.	२०
४. नदीच्या कार्यामुळे निर्मित होणारी भूरूपे स्पष्ट करा.	२०
५. (अ) सागरी लाटांच्या खनन कार्यामुळे निर्मित होणारी भूरूपे स्पष्ट करा.	१०
(ब) हिमनदीच्या संचयन कार्यामुळे निर्मित भूरूपे स्पष्ट करा.	१०
६. वातावरणाची रचना व घटक स्पष्ट करा.	२०
७. सुबक आकृतीच्या सहाय्याने ग्रहीय वाऱ्यांचे प्रकार स्पष्ट करा.	२०
८. आर्द्रतेच्या विविध प्रकारांचे वर्णन करा.	२०
९. (अ) सागर जलाच्या क्षारतेवर परिणाम करणारे घटक थोडक्यात स्पष्ट करा.	१०
(ब) अटलांटिक महासागरातील सागरी प्रवाहांचे वर्णन करा.	१०

N.B. ; Attach map supplement to main answer sheet.

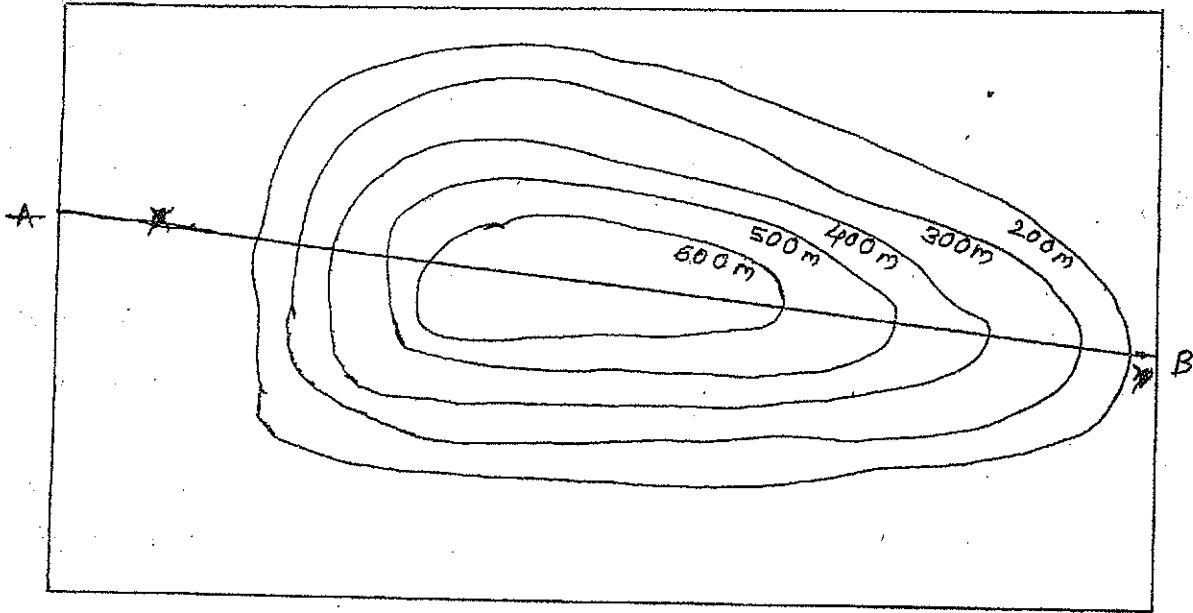
(हे पान मुख्य उत्तरपत्रिकला जोडा)

1. (a) Draw cross section along line A-B and identify the landform.

10

(अ) A-B रेषेवर छेद काढा व भूरूप ओळखा.

90

Space for cross-section.

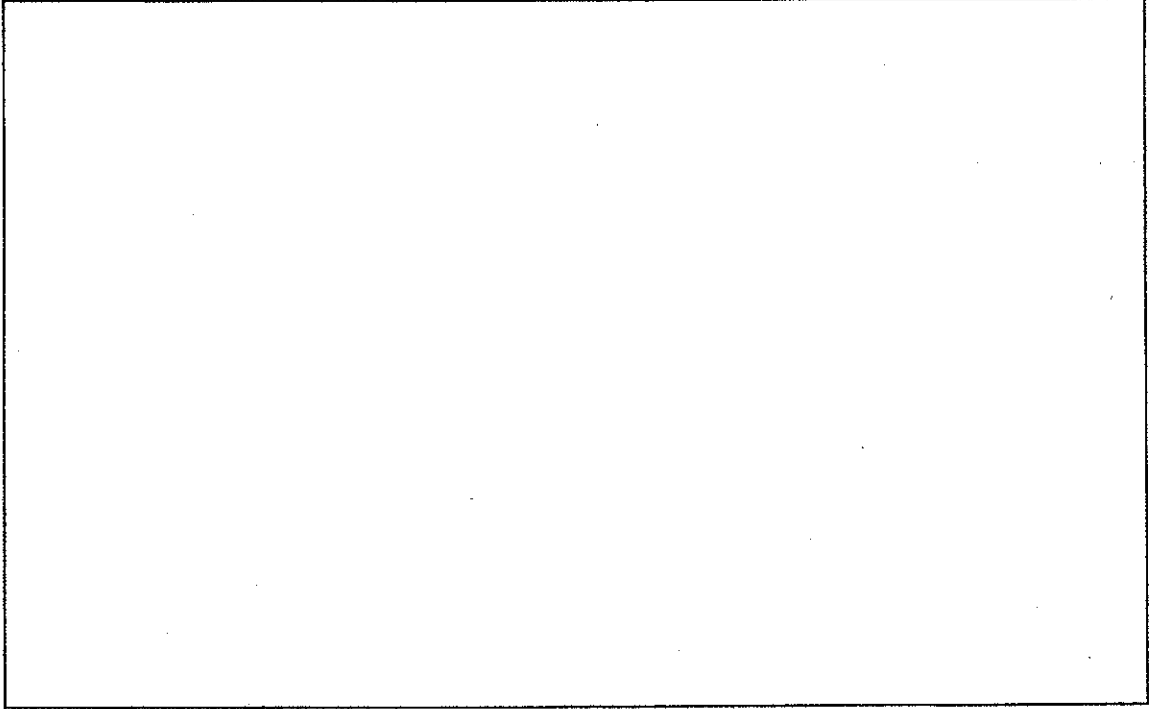
छेद काढण्यासाठी जागा.

1. (b) Draw a neat diagram of Cup Anemometer and explain its functions.

10

(ब) वायुवेग मापकाची आकृती काढून कार्य स्पष्ट करा.

90

Explanation स्पष्टीकरण

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) From **Section I** attempt any **two** questions from Question Nos. 1 to 4 and Question No. 5 is **compulsory**.
(2) From **Section II** attempt any **two** questions from question Nos. 6 to 9 and Question No. 10 is **compulsory**.
(3) Figures to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. Examine the nature of Ethics as a Normative Science. 16
2. Elaborate ethical objectivism in detail and describe the types of ethical objectivism. 16
3. Describe the notion of Purushartha in detail. 16
4. Critically examine the four Noble Truths and Eight fold path of Buddhist ethics. 16
5. Write **short notes** on any **two** of the following :— 18
 - (a) Kohlberg's theory of moral reasoning
 - (b) Plato's Cardinal Virtus
 - (c) Ethics of Bhagawad Gita
 - (d) Jain's ethics.

Section II

6. Examine Psychological egoism and explain Thomes Habbe's view on Psychological egoism. 16
7. Elaborate Kant's categorical Imperative in detail. 16
8. Examine and illustrate Sartre's existential ethics. 16
9. Explain the Reformative theory of Punishment. 16
10. Write **short notes** on any **two** of the following :— 18
 - (a) Selfishness as a virtue by Ayn Rand
 - (b) Feminist ethics of Carol Gilligan
 - (c) Retributive theory of Punishment
 - (d) Code of conduct for Businessman.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडवणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडवणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. एक आदर्श शास्त्र ह्या नात्याने नीतिशास्त्राच्या स्वरूपाचे परीक्षण करा. १६
२. नैतिक निरपेक्षवाद सविस्तर स्पष्ट करा आणि नैतिक निरपेक्षवादाच्या प्रकाराचे वर्णन करा. १६
३. पुरुषार्थ या संकल्पनेचे सविस्तर वर्णन करा. १६
४. बौद्ध नीतिशास्त्राची चार आर्यसत्य आणि आर्य अष्टांगमार्ग यांचे चिकित्सक परीक्षण करा. १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :- १८
- (अ) कोहलबर्गप्रणीत नैतिक विचारप्रक्रियेची उपपत्ती
- (ब) प्लेटोप्रणीत मौलिक (प्रधान) सद्गुण
- (क) भगवद्गीतेचे नीतिशास्त्र
- (ड) जैन नीतिशास्त्र

विभाग २

६. मानसशास्त्रीय स्वहितवादाचे परीक्षण करा आणि मानसशास्त्रीय स्वहितवादाविषयी थॉमस् हॉब्स यांचे विचार स्पष्ट करा. १६
७. कांटचे निरूपाधिक आदेश सविस्तर स्पष्ट करा. १६
८. सार्त्रचे अस्तित्ववादी नीतिशास्त्राचे परीक्षण करून सविस्तर स्पष्ट करा. १६
९. शिक्षेविषयीची सुधारणावादी उपपत्ती सविस्तर स्पष्ट करा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टीपा लिहा :- १८
- (अ) आयन रँडचे स्वहित साधणे एक सद्गुण
- (ब) कॅरोल गिलीगन यांचे स्त्रीवादी नीतिशास्त्र
- (क) शिक्षेची प्रतिशोध उपपत्ती
- (ड) व्यापान्याची आचार संहिता.

Con. : 476-19. philosophy - (Paper - I)

NM-7178

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) From **Section I**, attempt any **two** questions from question Nos. 1 to 4 and Question No. 5 is **compulsory**.
(2) From **Section II** attempt any **two** questions from Question Nos. 6 to 9 and Question No. 10 is **compulsory**.
(3) **Figures to the right indicate full marks.**

Section I

1. What is Ethics? Bring out the nature of Ethics. 16
2. Define ethical objectivism and describe the types of ethical objectivism. 16
3. Explain the ethical concepts of 'Rta' and 'Rna'. 16
4. Elaborate the notion of ethics of Nishkama Karma Yoga in Bhagvad Gita. 16
5. Write notes on any Two of the following : 18
 - a) Kohleberg's theory of moral reasoning.
 - b) Virtue is Habit - Aristotle.
 - c) Ethics of Four Noble truth of Buddhism
 - d) Charvaka's Ethics.

Section- II

6. Explain Ayan Rands' Ethical egoism. 16
7. Explain in detail Mill's concept of Utilitarianism. 16
8. Explain in detail feminist ethics of Carol Gilligan. 16
9. State and examine the Deterrent theory of punishment. 16
10. Write notes on any Two of the following : 18
 - a) Ayn Rand's Psychological egoism.
 - b) Bad Faith- Pol Sartre
 - c) Retributive theory of punishment.
 - d) Code of conduct for Businessman.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सुचना: (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. नीतिशास्त्र म्हणजे काय ? नीतिशास्त्राचे व्याप्ती स्पष्ट करा. १६
२. नैतिक सापेक्षवादाची व्याख्या द्या आणि निरपेक्षवाद सविस्तर स्पष्ट करा. १६
३. 'ऋत' आणि 'ऋण' या नैतिक संकल्पना स्पष्ट करा. १६
४. भगवद्गीतेचा निष्काम कर्म सिद्धांत स्पष्ट करा. १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १८
- (अ) कोहलबर्ग प्रणीत नैतिक विचार प्रक्रियेची उपपत्ती
- (ब) सद्गुण म्हणजे सवय - ऑरिस्टॉटल
- (क) बौध्द नीतिशास्त्राची चार आर्थ सत्य
- (ड) चार्वाकांचे नीतिशास्त्र.

विभाग २

६. आयन रँड यांचा नीतिशास्त्रीय स्वहितवाद स्पष्ट करा. १६
७. मिल्लचा उपयुक्तवाद सविस्तर स्पष्ट करा. १६
८. कॅरोल गिलीगन यांचे स्त्रीवादी नीतिशास्त्र सविस्तर स्पष्ट करा. १६
९. शिक्षेविषयी निवारणवादी उपपत्ती सांगून तिचे परीक्षण करा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १८
- (अ) आयन रँडचा मानसशास्त्रीय स्वहितवाद
- (ब) कुश्रध्दा - पॉल सार्त्र
- (क) शिक्षेचे प्रतिशोध उपपत्ती
- (ड) व्यापार व धंद्याची आचारसंहिता.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) From **Section-I**, Attempt any **two** question from Question No. 1 to 4 and Question No. 5 is **compulsory**.
(2) From **Section-II**, Attempt any **two** question from Question No. 6 to 9 and Question No. 10 is **compulsory**.
(3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. What is Ethics ? Bring out the nature of Ethics. 16
2. Define ethical objectivism and describe the types of ethical objectivism. 16
3. Explain the ethical concepts of 'Rta' and 'Rna'. 16
4. Elaborate the notion of Nishkama Karma Yoga in Bhagvad Gita. 16
5. Write notes on Any **two** of the following :— 18
 - (a) Kohlberg's theory of moral reasoning
 - (b) Virtue is Habit – Aristotle
 - (c) Ethics of Bhagawad Gita
 - (d) Charvaka's Ethics.

Section II

6. Explain Ayn Rands' Ethical egoism. 16
7. Explain in detail Mill's concept of Utilitarianism. 16
8. Explain in detail feminist ethics of Carol Gilligan. 16
9. State and examine the Deterrent theory of punishment. 16
10. Write notes on Any **two** of the following :— 18
 - (a) Ayn Rand's Psychological egoism
 - (b) Bad Faith-Pol Sartre
 - (c) Retributive theory of punishment
 - (d) Code of conduct for Businessman

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. नीतिशास्त्र म्हणजे काय ? नीतिशास्त्राचे व्याप्ती स्पष्ट करा.	१६
२. नैतिक निरपेक्षवादाची व्याख्या द्या आणि निरपेक्षवाद सविस्तर स्पष्ट करा.	१६
३. 'ऋत' आणि 'ऋण' या नैतिक संकल्पना स्पष्ट करा.	१६
४. भगवद्गीतेचा निष्काम कर्म सिद्धांत स्पष्ट करा.	१६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१८
(अ) कोहलबर्गप्रणीत नैतिक विचारप्रक्रियेची उपपत्ती	
(ब) सद्गुण म्हणजे सवय - ऑरिस्टॉटल	
(क) भगवद्गीतेचे नीतिशास्त्र	
(ड) चार्वाकांचे नीतिशास्त्र	

विभाग २

६. आयन रँड यांचा नैतिक स्वहितवाद स्पष्ट करा.	१६
७. मिल्लचा उपयुक्ततावाद सविस्तर स्पष्ट करा.	१६
८. कॅरोल गिलीगन यांचे स्त्रीवादी नीतिशास्त्र सविस्तर स्पष्ट करा.	१६
९. शिक्षेविषयी निवारणवादी उपपत्ती सांगून तिचे परीक्षण करा.	१६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१८
(अ) आयन रँडचा मानसशास्त्रीय स्वहितवाद	
(ब) कुश्रधदा-पॉल सार्त्र	
(क) शिक्षेची प्रतिशोध उपपत्ती	
(ड) व्यापार वा धंद्याची आचारसंहिता.	

- N.B. :** (1) All questions are **compulsory**.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. Explain the following terms (any **five**) :- 10
(a) Business	(f) Credit Card
(b) National Objectives	(g) Services
(c) Health Insurance	(h) Industry
(d) Bank	(i) Phone Banking
(e) Saving Account	(j) Overdraft.
2. Answer any **three** of the following questions : 30
- (a) What is a cheque ? Explain the prior conditions to be a cheque.
(b) What are the Modes of Creating charge ? Explain.
(c) Explain the different types of Bank Accounts.
(d) Explain the principles of insurance.
(e) What are the features of Business ? Explain.
(f) What are the various economic objectives of business ? Discuss.
3. Write short notes (any **two**) : 10
(a) Economic activity	(b) Co-operative Bank
(c) Electronic funds transfer	(d) Actionable claim.

Section II

4. Explain the following terms (any **five**) : 10
(a) Share holder	(f) Annual General Meeting
(b) Company Secretary	(g) Quorum
(c) Preference shares	(h) Proxy
(d) Bonds	(i) Mananging Director
(e) Underwriting	(j) Promoter.
5. Answer any **three** of the following questions : 30
- (a) State the merits of Sole Trading Business.
(b) State the characteristics of a Co-operative Society.
(c) Write a detailed note on "stages of the Promotion of a Company".
(d) What are the functions of Company Secretary ? Explain.
(e) Explain the different types of Preference Share.
(f) What are the different types of company meetings ? Explain.
6. Write short notes (any **two**) : 10
(a) Special Resolution	(c) Partnership Deed
(b) Prospectus	(d) Debenture.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 (२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा : १०
(अ) व्यवसाय	(फ) क्रेडिट कार्ड
(ब) राष्ट्रीय उद्देश्य	(ग) सेवा
(क) आरोग्य विमा	(इ) उद्योग
(ड) बँक	(च) भ्रमणध्वनी वॅकींग
(इ) बचत खाते	(व) अधिकर्ष सवलत
२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा : ३०
- (अ) धनादेश म्हणजे काय ? धनादेश होण्यासाठी कोणत्या पूर्व अटी आहेत ?
 (ब) बोजा निर्माण करण्याच्या पद्धती कोणत्या ? स्पष्ट करा.
 (क) बँकेतील विविध प्रकारच्या खात्यांचे वर्णन करा.
 (ड) विमा तत्वांचे वर्णन करा.
 (इ) व्यवसायाची वैशिष्ट्ये कोणती ? स्पष्ट करा.
 (फ) व्यवसायाची आर्थिक उद्दिष्टे कोणती ? चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १०
- (अ) आर्थिक कृती
 (ब) इलेक्ट्रॉनिक फंड ट्रान्सफर
 (क) सहकारी बँक
 (ड) कृतीत्मक दावा.

विभाग २

४. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा : १०
(अ) भाग धारक	(फ) वार्षिक साधारण सभा
(ब) निगम सचिव	(ग) गणसंख्या
(क) अग्रहक्काचे भाग	(इ) प्रतिनिधी
(ड) बाँड	(च) व्यवस्थापक संचालक
(इ) भाग विमा	(व) प्रवर्तक

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

30

- (अ) एकल व्यापाराचे फायदे विशद करा.
- (ब) सहकारी संस्थेची वैशिष्ट्ये नमूद करा.
- (क) "कंपनी प्रवर्तनातील विविध टप्पे" यावर सविस्तर टिप लिहा.
- (ड) अग्रहक्क भागांचे विविध प्रकार सांगा.
- (इ) निगम सचिवाची कामे/कार्ये कोणती ?
- (फ) कंपनी सभांचे विविध प्रकार कोणते ? स्पष्ट करा.

६. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

90

- (अ) विशेष ठराव
 - (ब) माहिती पत्रक
 - (क) भागीदारी करार
 - (ड) कर्जरोखे.
-

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. :** (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Explain the following terms (any five) : 10
(a) Profession	(e) Commercial Bank
(b) Fixed Deposits	(f) Debit Card
(c) Retailer	(g) Chain Store
(d) Cheque	(h) Marine Insurance
2. Answer any **three** of the following questions : 30
- Explain the functions of Reserve Bank of India.
 - Distinguish between Economic Objectives and Social objectives
 - Explain the meaning and functions of business.
 - Explain the different types of Insurance.
 - Describe the role of Wholesaler.
 - Explain the advantages and disadvantages of ATM.
3. Write short notes (any two) : 10
- Types of Bank Account
 - Functions of Retailer
 - Types of lien
 - Departmental stores.

SECTION II

4. Explain the following terms (any five) : 10
(a) Limited liability	(e) Minor partner
(b) Motion	(f) Prospectus
(c) Right issue	(g) Auditor
(d) Cooperative society	(h) Board of Directors
5. Answer any **three** of the following questions : 30
- Explain the merits and demerits of Joint Stock Company.
 - What are the sources of Ownership Capital? Explain.
 - Write in detail the duties of an Auditor.
 - Describe the merits and demerits of Sole Trading Concern.
 - Explain the different types of Company meetings.
 - Explain the difference between Equity shares and Preference shares.
6. Write short notes (any two) : 10
- Sources of Borrowed capital
 - Articles of Association
 - Bonus shares
 - Types of Debentures

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) इंग्रजीमधील प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

१. खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : 10
(अ) धंदा (Profession)	(इ) व्यापारी बँक
(ब) मुदत ठेवी	(फ) डेबिट कार्ड
(क) किरकोळ व्यापारी	(ग) साखळी दुकाने
(ड) चेक	(ह) सागारी विमा
२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा : 30
- (अ) भारतीय रिझर्व्ह बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.
 (ब) आर्थिक उद्दिष्ट्ये आणि सामाजिक उद्दिष्ट्ये यामधील फरक स्पष्ट करा.
 (क) व्यवसायाचा अर्थ व कार्ये स्पष्ट करा.
 (ड) विम्याचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 (इ) घाऊक व्यापाऱ्याच्या भूमिकेची वर्णन करा.
 (फ) ए.टी.एम.चे (ATM) फायदे व तोटे स्पष्ट करा.
३. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : 10
(अ) बँक खात्याचे प्रकार	(क) ताब्याचे (Lien) प्रकार
(ब) किरकोळ व्यापाऱ्याची कार्ये	(ड) विभागीय दुकाने

विभाग २

४. खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : 10
(अ) मर्यादित देयता	(इ) अज्ञान भागीदार
(ब) प्रस्ताव	(फ) माहिती पत्रक
(क) राईट भाग विक्री	(ग) लेखापरीक्षक
(ड) सहकारी संस्था	(ह) संचालक मंडळ
५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा : 30
- (अ) जॉइंट स्टॉक कंपनीचे गुण व दोष स्पष्ट करा.
 (ब) मालकीच्या भांडवलाचे स्रोत कोणते आहेत ? स्पष्ट करा.
 (क) लेखापरीक्षकाची कर्तव्ये सविस्तर लिहा.
 (ड) एकल व्यापारी संस्थेच्या गुण व दोषांचे वर्णन करा.
 (इ) कंपनी सभांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 (फ) समभाग आणि अग्रहक्काचे भाग यामधील फरक स्पष्ट करा.
६. थोडक्यात टिपा लिहा : 10
(अ) कर्जाऊ भांडवलाचे स्रोत	(क) बोनस भाग
(ब) नियमावली	(ड) कर्जरोख्यांचे प्रकार.

F.Y.B.A.

05th Dec-19

P4-Exam-2019-2-103
Con. 559-19.

Commerce - (Paper - I)

NM-7121

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Explain the following terms (any five) : 10
(a) Trade	(f) Wholesaler
(b) Economic Activities	(g) Debit cards
(c) Bank	(h) Commerce
(d) ATM	(i) Profession
(e) Insurer	(j) E-Bank
2. Answer any three of the following questions : 30
- (a) Explain the types of economic activities.
(b) Discuss Process of the setting of business objectives.
(c) Explain the importance of commercial bank.
(d) Discuss the types of cheque.
(e) Discuss the role & Functions of Retailer.
(f) Explain the principles of insurance.
3. Write short notes (any two) : 10
(a) Types of Retailing	(c) Pledge
(b) Double insurance	(d) Co-operative Bank

Section II

4. Explain the following terms (any five) : 10
(a) Sub Partner	(f) Bonus Shares
(b) Limited Liability	(g) Notice
(c) Articles of Association	(h) Company
(d) Director	(i) Equity Share
(e) Debt Capital	(j) Auditor
5. Answer any three of the following questions : 30
- (a) Write a Note on "Extraordinary General Meeting".
(b) Discuss the effects of Bonus issue.
(c) Explain the Merits & Demerits of Bonds.
(d) Discuss the functions of Company Secretary.
(e) Explain the importance of Memorandum of Association.
(f) Discuss the features of co-operative society.
6. Write short notes (any two) : 10
(a) Minutes of Meeting	(c) Partnership Deed
(b) Allotment of Shares	(d) Sole Trading Concern.

89

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा : 10
(अ) व्यापार	(फ) घाऊक विक्रेता
(ब) आर्थिक कृती	(ग) डेबिट कार्ड
(क) बँक	(ह) वाणिज्य
(ड) एटीएम (ATM)	(य) व्यवसाय
(इ) विमाकारक	(र) ई-बँकींग
२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा : 30
- (अ) आर्थिक कृतीचे प्रकार स्पष्ट करा.
(ब) व्यवसाय उद्दिष्टांची बांधणी करणेच्या प्रक्रियेची चर्चा करा.
(क) व्यापारी बँकेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ड) धनादेश प्रकार चर्चा करा.
(इ) किरकोळ व्यापाऱ्याची भूमिका आणि कार्ये यांची चर्चा करा.
(फ) विम्याची तत्त्वे स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : 10
- (अ) किरकोळ विक्रीचे प्रकार (क) शपथ
(ब) डबल विमा (ड) सहकारी बँक

विभाग २

४. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा : 10
(अ) उप भागीदार	(फ) बोनस भाग
(ब) मर्यादित जोखिम	(ग) सूचना
(क) नियमावली	(ह) कंपनी
(ड) संचालक	(य) समभाग
(इ) कर्ज भांडवल	(र) लेखा परीक्षक
५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा : 30
- (अ) अतिरिक्त सर्वसाधारण सभा यावर टीप लिहा.
(ब) बोनस भागांच्या परिणामांविषयी चर्चा करा.
(क) बाँडचे फायदे व तोटे स्पष्ट करा.
(ड) कंपनी सचिवाची कार्ये चर्चा करा.
(इ) घटना पत्रकाचे महत्त्व सांगा.
(फ) सहकारी संस्थेचे वैशिष्ट्ये चर्चा करा.
६. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : 10
- (अ) सभेचे इतिवृत्त (क) भागीदारी करार
(ब) समभागांचे वाटप (ड) एकल व्यापारी संस्था.

F.Y.B.A.

03rd Dec-2019

Con. : 464-19.

Rural Development - (P-I)

NM-7765

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Attempt any five questions.

(2) All questions carry equal marks.

(3) Answer of the both section should be written in the same answer books.

Section I

1. Define the concept of rural development and discuss the nature and importance of rural development.

OR

What is mean by caste system ? Explain the various features of caste system.

2. Explain the difference between caste and class and Discuss the class structure in rural India.

OR

State the feature of rural family and explain the advantages and disadvantages of the joint family system.

3. What is meant by Natural Resource ? State the various types of natural resources.

OR

Explain the importance of agriculture in Indian Economy.

Section II

4. Discuss the features of the Panchayat Raj System in Maharashtra.

OR

State the structure of revenue administration. Explain the various components of revenue administration.

5. Define the concept of Social Change and explain the various factors of social change.

OR

Define the concept of Globalization. Discuss the effects of globalization on the rural society.

6. Write short notes on any two of the following :—

(a) People's participation and Rural Development

(b) Sources of Agricultural Finance

(c) Means of Transport and Communication

(d) Problems of Rural Health

[TURN OVER

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण विकासाची व्याख्या सांगा आणि ग्रामीण विकासाचे स्वरूप आणि महत्त्व यांची चर्चा करा.
किंवा
जाती व्यवस्था म्हणजे काय ? जाती व्यवस्थेची विविध वैशिष्ट्ये विशद करा.
२. वर्ग आणि जाती यातील भेद स्पष्ट करा आणि ग्रामीण भागातील वर्णव्यवस्थेची चर्चा करा.
किंवा
ग्रामीण कुटुंबाची वैशिष्ट्ये सांगून संयुक्त कुटुंब पध्दतीचे फायदे-तोटे स्पष्ट करा.
३. नैसर्गिक साधन-संपत्ती म्हणजे काय ? नैसर्गिक साधन संपत्तीचे विविध प्रकार सांगा.
किंवा
भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेती व्यवसायाचे महत्त्व विशद करा.

विभाग २

४. महाराष्ट्रातील पंचायतराज व्यवस्थेच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
किंवा
महसूल प्रशासनाची रचना सांगा. महसूल प्रशासनाचे विविध घटक विशद करा.
५. सामाजिक परिवर्तनाची संकल्पना स्पष्ट करून सामाजिक परिवर्तनाचे विविध घटक विशद करा.
किंवा
जागतिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करून जागतिकीकरणामुळे ग्रामीण समाजावर झालेल्या परिणामाची चर्चा करा.

६. कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :-

- (अ) लोकसहभाग आणि ग्रामीण विकास
(ब) शेती वित्तपुरवठ्याचे स्रोत
(क) वाहतूक आणि दळणवळणाची साधने
(ड) ग्रामीण आरोग्याच्या समस्या.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Answer of the both section should be written in the same answer books.

Section I

1. Explain the nature and objectives of rural development.

OR

Explain the importance of agriculture development in rural development process.

2. Explain the term 'Rural Society' and state its nature with various features.

OR

Define the term 'Family' and State various reasons of disintegration of family and suggest remedies.

3. Explain the concept of 'Agriculture Allied Activities', and State its importance.

OR

Review the various problems of agriculture labour and suggest remedies on its.

Section II

4. Explain the historical background of 'Panchayat Raj' and State its structure.

OR

What is meant by 'Revenue Administration' ? State the functions of revenue administration.

5. Explain the meaning of social change and Review the various factors of social change.

OR

Explain the importance of people's participation in rural social change with example.

6. Review the various sources of credit for rural and agriculture sector.

OR

Write detail note on "National Rural Health Campaign".

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण विकासाचे स्वरूप व उद्दिष्टे सविस्तर लिहा.
किंवा
ग्रामीण विकास प्रक्रियेत शेती विकासाचे महत्व विषद करा.
२. ग्रामीण समाज म्हणजे काय ते सांगून ग्रामीण समाजाचे स्वरूप विविध वैशिष्ट्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.
किंवा
कुटुंबाची व्याख्या सांगून कुटुंबाच्या विघटनाची विविध कारणे सांगून त्यावर उपाय सूचवा.
३. शेती जोडव्यवसाय ही संकल्पना स्पष्ट करून जोड व्यवसायाचे महत्व सांगा.
किंवा
शेतमजुरांच्या विविध समस्यांचा आढावा घेवून समस्या सोडविण्यासाठी उपाय सूचवा.

विभाग २

४. पंचायतराज पध्दतीची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी विषद करून पंचायत राज्याची रचना विषद करा.
किंवा
महसूल प्रशासन म्हणजे काय ? महसूल प्रशासनाची कार्ये थोडक्यात विषद करा.
५. सामाजिक परीवर्तनाचा अर्थ सांगून सामाजिक परिवर्तन घडवून आणणाऱ्या घटकांचा आढावा घ्या.
किंवा
ग्रामीण सामाजिक परीवर्तनातील लोकसहभागाचे महत्व उदाहरणांच्या आधारे स्पष्ट करा.
६. ग्रामीण व शेती वित्तपुरवठ्याच्या विविध साधनांचा आढावा घ्या.
किंवा
"राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियानावर" सविस्तर टिपण तयार करा.

- N.B. :** (1) Attempt any **five** question.
(2) **All** questions carry **equal** marks.
(2) Answer of the **two** sections should be written in the **same** answer book.

Section-I

1. Define Rural Development and explain the nature and objective of Rural Development.

OR

Discuss the scope and importance of Rural Development.

2. Explain the types of family and state the various functions of family in Rural Area.

OR

What is meant by caste systems? Explain the various features and functions of caste system.

3. Describe the significance of agriculture in Indian Economy.

OR

State the various types of agricultural labours and explain their problems.

Section-II

4. Discuss the distinct features of the Panchayat Raj in Maharashtra.

OR

State the structure and functions of revenue administration.

5. What is Social Change? Discuss the obstacles in the process of Social Change.

OR

Elaborate the impact of Liberalization, Privatization and Globalization on rural society.

6. Write short notes on any **two** of the following :—

- (a) Infrastructure and Rural Development
(b) Educational Problems in rural area
(c) Problems of Rural Health
(d) Sources of Agricultural Finances.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण विकासाची व्याख्या सांगून, ग्रामीण विकासाचे स्वरूप आणि उद्दिष्टे विशद करा.
किंवा
ग्रामीण विकासाची व्याप्ती आणि महत्व यांची चर्चा करा.
२. कुटुंबाचे प्रकार सांगून, ग्रामीण भागातील कुटुंबाची विविध कार्ये स्पष्ट करा.
किंवा
जाती व्यवस्था म्हणजे काय ? जाती व्यवस्थेची विविध वैशिष्ट्ये आणि कार्ये विशद करा.
३. भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेती व्यवसायाचे महत्व स्पष्ट करा.
किंवा
शेतमजुरांचे विविध प्रकार सांगून शेतमजुरांच्या समस्या स्पष्ट करा.

विभाग २

४. महाराष्ट्रातील पंचायतराज व्यवस्थेची विविध वैशिष्ट्ये सांगा.
किंवा
महसूली प्रशासनाची रचना आणि कार्ये यांची चर्चा करा.
५. सामाजिक परिवर्तन म्हणजे काय ? सामाजिक परिवर्तनाच्या प्रक्रियेतील अडथळांची चर्चा करा.
किंवा
उदारीकरण, खाजगीकरण आणि जागतिकीकरणाचा ग्रामीण समुदायावरील परिणाम स्पष्ट करा.
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.
(अ) संरचना आणि ग्रामीण विकास
(ब) ग्रामीण भागातील शैक्षणिक समस्या
(क) ग्रामीण आरोग्याच्या समस्या
(ड) शेती वित्तपुरवठ्याचे स्रोत.

F. X. B. A.

05/12/2019

Education - (Paper - I)

Con. 386-19.

NM-7755

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Attempt any five questions.

(2) All questions carries 20 marks and all sub-questions carries 10 marks.

1. (a) Discuss the meaning and function of Education. 10
(b) Explain the meaning and goals of the sarvashiksha Abhiyan. 10
2. (a) Discuss the meaning and features of non-formal education. 10
(b) Explain the main barriers of national integration. 10
3. (a) Explain the structure and objectives of Navodya Vidyalaya. 10
(b) Explain the role of education in Economical Development. 10
4. (a) Explain the role of 'NCTE' in the field of Teacher Education. 10
(b) Discuss the Educational uses of T. V. 10
5. (a) Explain the importance of curriculum. 10
(b) Discuss the role of "UGC" in national Development. 10
6. (a) Explain the role of "UNESCO" in National and International Development. 10
(b) Discuss the contribution of Maharshi karve in Higher Education. 10
7. (a) School and Society should be Interdependent. Discuss. 10
(b) Explain "Vasudhaiv Kutumbkam" can be achieved through Education. 10
8. (a) Explain the functions of "DIET". 10
(b) Discuss the functions of "SCERT". 10
9. (a) Explain the function of Educational Institute in National Development. 10
(b) Discuss the contribution of Dr. Ambedkar in Education. 10
10. Write short notes on any two of the following :— 20
(a) Importance of the Curriculmn
(b) Krishnamurti's views on education
(c) National Institute of open Schooling
(d) Functions of NCERT.

[TURN OVER

97

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) प्रत्येक प्रश्नास २० गुण आहेत व प्रत्येक उपप्रश्नास १० गुण आहेत.

१. (अ) शिक्षणाचा अर्थ आणि कार्याची चर्चा करा. १०
- (ब) सर्व शिक्षण अभियानाचा अर्थ आणि ध्येय स्पष्ट करा. १०
२. (अ) न-औपचारिक शिक्षणाचा अर्थ आणि वैशिष्ट्ये चर्चा करा. १०
- (ब) राष्ट्रीय एकात्मतेमधील मुख्य अडथळे सविस्तर लिहा. १०
३. (अ) नवोदय विद्यालयाची संरचना आणि उद्दिष्टांची चर्चा करा. १०
- (ब) आर्थिक विकासातील शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा. १०
४. (अ) शिक्षक-शिक्षणातील राष्ट्रीय शिक्षक-शिक्षण परिषदेची (NCTE) भूमिका स्पष्ट करा. १०
- (ब) दूरदर्शनचा (टी.व्ही.) शैक्षणिक उपयोगाची सविस्तर चर्चा करा. १०
५. (अ) पाठ्यक्रमाचे महत्व स्पष्ट करा. १०
- (ब) राजकीय विकासात विद्यापीठ अनुदान आयोगाची (UGC) भूमिका स्पष्ट करा. १०
६. (अ) राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय विकासात युनेस्कोची (UNESCO) भूमिका स्पष्ट करा. १०
- (ब) उच्च शिक्षणातील महर्षी कर्वे यांचे योगदानाची चर्चा करा. १०
७. (अ) शाळा आणि समाज परस्परांवर आधारित आहेत. चर्चा करा. १०
- (ब) "वसुधैव कुटुंबकम" हे शिक्षणाद्वारे साध्य करू शकतो स्पष्ट करा. १०
८. (अ) जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्थेची (DIET) कार्ये स्पष्ट करा. १०
- (ब) एन.सी.ई.आर.टी. च्या कार्याची चर्चा करा. १०
९. (अ) राष्ट्रीय विकासातील शिक्षण संस्थांची कार्ये स्पष्ट करा. १०
- (ब) शिक्षणातील डॉ. आंबेडकरांचे योगदान चर्चा करा. १०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा. २०
- (अ) अभ्यासक्रमाचे महत्व
- (ब) कृष्णमुर्तीचा शैक्षणिक दृष्टिकोन
- (क) राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय संस्थान
- (ड) एन.सी.आर.टी. ची कार्ये.

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.

१. शोकात्मिका आणि सुखात्मिका यातील फरक स्पष्ट करा. २०
किंवा
'नटसम्राट' नाटकातील व्यक्तीरेखांचा परामर्श घ्या.
२. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' हे कौटुंबिक सुखात्मिक नाटक म्हणता येईल का ? ते स्पष्ट करा. २०
किंवा
'प्रेमा तुझा रंग कसा' या वसंत कानेटकर यांच्या नाटकातील पात्रांचे विशेष सांगा.
३. इंदिरा संताच्या 'मृदंगंध' ललित लेखसंग्रहातील स्त्री जीवनाचे चित्रण कसे व्यक्त होते ते स्पष्ट करा. २०
किंवा
इंदिरा संताच्या लेखातून व्यक्त होणारी भावनात्मकता स्पष्ट करा.
४. श्रीनिवास कुलकर्णी यांच्या 'डोह' या ललित गद्यातील व्यक्तीरेखा स्पष्ट करा. २०
किंवा
'डोह' या ललित गद्यातील निसर्गचित्रणे कशी व्यक्त होतात ते सांगा.
५. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील प्रत्येकी एक टिप लिहा. २०
- (अ) १. नाटकाचे घटक
२. 'नटसम्राट' नाटकातील नलू
- (ब) १. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' नाटकातील निळूभाऊ
२. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' नाटकातील प्रा. बल्लाळ गुप्ते
- (क) १. 'मृदंगंध' तील 'घर कौलारु'
२. 'मृदंगंध' मधील आजीचे चित्रण
- (ड) १. 'डोह' मधील निसर्ग चित्रण
२. 'डोह' मधील लेख 'मनातल्या उन्हात'.

सूचना : (१) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.

१. 'नाटक' म्हणजे काय ते सांगून 'सुखात्मिका' या नाट्यप्रकाराची सविस्तर चर्चा करा. २०
किंवा
वि. वा. शिरवाडकरांच्या 'नटसम्राट' या नाटकातील शोकात्मिकेवर सविस्तर लिहा.
२. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' या नाटकातून प्रेमभावनेची विविध रूपे कशी व्यक्त होतात सविस्तर आढावा घ्या. २०
किंवा
'प्रेमा तुझा रंग कसा' या नाटकातील प्रमुख पात्रांचा परिचय करून द्या.
३. 'डोह' या लेखसंग्रहाच्या आधारे श्रीनिवास कुलकर्णी यांच्या लेखनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. २०
किंवा
'डोह' मधील 'डोह' आणि 'मनातल्या उन्हात' या लेखांचा आशय तुमच्या शब्दात लिहा.
४. इंदिरा संत यांच्या 'मृद्गंध' ललित लेखांच्या आधारे मानवी नाट्यातील गुंतागुंतीचे चित्रण स्पष्ट करा. २०
किंवा
इंदिरा संतांच्या 'मृद्गंध' लेखसंग्रहातील कोणत्याही दोन लेखांचे विश्लेषण करा.
५. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील प्रत्येकी एक टिप लिहा. २०
 - गट (अ) १. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' मधील बल्लाळ गुप्ते
किंवा
२. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' मधील प्रियंवदाबाई
 - गट (ब) १. 'नटसम्राट' नाटकातील कथानक
किंवा
२. आप्पासाहेब बेलवलकर
 - गट (क) १. 'वारा वाहे रुणझुणा' लेखातील अनुभव
किंवा
२. 'डोह' लेखसंग्रहातील निवेदनशैली
 - गट (ड) १. 'ओवी मी गाते गं' मधील आशय
किंवा
२. 'घर कौलारु' मधील आठवणी.

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.

(३) प्रश्नांसमोरील अंक गुण दर्शवितात.

१. 'नाटक' म्हणजे काय ते सांगून नाटकाचे आशयानुरूप पडणारे प्रकार व नाटकाचे घटक स्पष्ट करा. २०
किंवा

'प्रेमा तुझा रंग कसा' या नाटकाचे कथानक तुमच्या शब्दांत लिहा.

२. 'नटसम्राट' या नाटकातील व्यक्तिरेखांमधील भावबंध स्पष्ट करा. २०
किंवा

'नटसम्राट' या नाटकातून व्यक्त होणारा कौटुंबिक संघर्ष व दोन पिढ्यांतील अंतराचे चित्रण करा.

३. श्रीनिवास कुलकर्णी यांच्या 'डोह' या संग्रहातील व्यक्तीचित्रे तुमच्या शब्दांत लिहा. २०
किंवा

'डोह' या ललित संग्रहातील 'पाणी' व 'हा चौघडा झणाने' या दोन लेखांचा आशय स्पष्ट करा.

४. इंदिरा संत यांच्या 'मृद्गंध' मधून स्त्रीविषयक व निसर्गविषयक चित्रित झालेल्या भावनांचे चित्रण तुमच्या २०
शब्दांत लिहा.

किंवा

'मृद्गंध' या ललित लेखसंग्रहातील आत्मचरित्रात्मक लेखांचे स्वरूप स्पष्ट करा.

५. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील प्रत्येकी एक टिप लिहा. २०

गट (अ) १. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' मधील बाजीराव

२. 'नटसम्राट' मधील स्वभाव दर्शन

गट (ब) १. शोकात्मिका व सुखात्मिका स्वरूप

२. 'प्रेमा तुझा रंग कसा' मधील संवादशैली

गट (क) १. 'मृद्गंध' मधील 'जोगवा आणि चांदीचे ताट' लेखाचा आशय

२. 'डोह' मधील 'रात दिवा भीतीचा' लेखाचा आशय

गट (ड) १. ललित गद्याचे स्वरूप

२. 'मृद्गंध' मधील निसर्ग आणि प्राणीजीवनाचे चित्रण.

सुचना: (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(२) उत्तरपुस्तिका में प्रश्नक्रमांक/उपप्रश्नक्रमांक संख्या अवश्य लिखिए।

प्र.१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ-सहित व्याख्या कीजिए :

२७

(अ) "कोई किसी के घर में जबरदस्ती थोड़े ही रहता है। मैं अभी चली जाती हूँ। अब इस चौखट के भीतर फिर पाँव न रखूँगी।"

अथवा

"पत्र शीघ्र ही समाप्त हो गया। उसने पहले ही से कल्पना में उसकी रचना कर ली थी। केवल लिखना बाकी था।"

(ब) "अब तो हिन्दी को सारे राष्ट्र की भाषा बनकर रहना पड़ेगा। उसकी विभक्ति, प्रत्ययों में ही नहीं, संज्ञा और सर्वनामों के रूप में परिवर्तन करना पड़ेगा।"

अथवा

"शनि हमारे सौर-मंडल का एक अद्भूत और सुन्दर ग्रह है किसी भी ग्रह को शुभ या अशुभ समझने का कोई भौतिक कारण नहीं है।"

(क) "खाली बैठने से अच्छा है कुछ काम किया जाए, नए लेखपालों को काम-धाम आता नहीं, रोज कानून गो या नायब साइब से झाड़े पड़ती है...।"

अथवा

"तो इस अपराध के लिए मुझे क्षमा कौन कर सकता है? क्या यह ऐसा अपराध नहीं है जिसके बारे में लिया गया जो निर्णय या, वह गलत और अन्यायपूर्ण था।"

प्र.२ निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

३०

(त) 'सेवासदन' उपन्यास की कथावस्तु अपने शब्दों में लिखिए।

अथवा

सुमन की चारित्रिक विशेषताओं को लिखिए।

(थ) 'इन्स्पेक्टर मातादीन चाँद पर' में पुलिस व्यवस्था में व्याप्त भ्रष्टाचार को समझाइए।

अथवा

'हिमालय' निबंध में हिमालय पर्वत की प्राकृतिक विशेषताओं को बतलाइए।

(द) 'अपना अपना भाग्य' नामक कहानी में निहित लेखकीय उद्देश्य को स्पष्ट कीजिए।

अथवा

'उमस' कहानी के रानी की चारित्रिक विशेषताओं को समझाइए।

[TURN OVER

प्र.३ निम्नलिखित में से किसी एक की संदर्भ-सहित व्याख्या कीजिए :

- (क) "वही कितना भी भोग विलास करे पर उसका आदर कही नहीं होता।"
(ख) "इतनी दृष्ट-पुष्ट, सुन्दर, दुध सी उज्ज्वल पयस्विनी गाय इतने सुन्दर चंचल वत्स को छोड़कर किसी भी क्षण निर्जीव और निश्चेष्ट हो जायेगी, यह सोचकर की आँसू आ जाते हैं।"
(ग) "मरते-मरते हमारी जिंदगी की लालसा पूरी कर गई। वह न बैकुंठ जायेगी तो क्या यह मोटे-मोटे लोग जाएंगे जो गरीबों को दोनों हाथों से लूटते हैं।"

प्र.४ निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :

- (ट) 'सेवासदन' उपन्यास के पद्म सिंह का चरित्र चित्रण कीजिए।
(ठ) 'डायरी से' पाठ के अधार पर डॉ.राजेन्द्र प्रसाद के अनुभवों को स्पष्ट कीजिए।
(ड) 'अपना अपना भाग्य' कहानी का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए।

प्र.५ निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

- (१) 'सेवासदन' उपन्यास के लेखक कौन हैं?
(२) शांता का विवाह किस से हुआ?
(३) पद्मसिंह को विनय भरा पत्र किसने लिखा?
(४) भटकते युवा वर्ग का प्रतिनिधित्व कौन करता है?
(५) 'माँ भारती' के लेखक कौन हैं?
(६) 'कुटज' को किसका प्रतीक कहा है?
(७) 'जहाँ आकाश नहीं दिखाई देता' के लेखक कौन हैं?
(८) गौरा के बछड़े का नाम क्या था ?
(९) 'वापसी' कहानी किसकी है?
(१०) रानी पर अधिकार कौन चाहता है?

प्र.६ निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :

- (प) दरोगा कृष्णकांत का परिचय।
अथवा
वेश्याओं का पूर्णनिवास।
(फ) 'खेल' कहानी में अँग्रेजी स्कूल।
अथवा
कलकत्ता की स्त्रियाँ।
(ब) 'गर्मियों के दिन' कहानी का उद्देश्य।
अथवा
गजाधर बाबू का चरित्र।

सूचना: (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(२) उत्तरपुस्तिका में प्रश्नक्रमांक/उपप्रश्नक्रमांक संख्या अवश्य लिखिए।

प्र.१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ-सहित व्याख्या कीजिए :

२७

(अ) "बड़ी भाग्यवान थी, जो इतनी जल्द माया मोह के बन्धन तोड़ दिए।"

अथवा

"अरे यार बजट बिगड़ जाएगा। हृदय में जितनी दया है, पास में उतना पैसा तो नहीं।"

(ब) मेरे पास पहुँचते ही उसकी आँखों में प्रसन्नता की छाया सी तैरने लगती थी। पास जाकर बैठने पर मेरे कंधे पर अपना मुख रख देती थी और अपनी खुरदरी जीभ से मेरी गर्दन चाटने लगती थी।"

अथवा

"नहीं, मुझे नहीं बनना पापा-बापा! बस, घर आकर सोफे पर बैठना भर होता है। बाकी सब काम तो तुम करती हो। तुम हमेशा अच्छी चीज खुद ले लेती हो।"

(क) "तो जब आप की हिन्दू जाति इतनी हृदय-शून्य है तो मैं उसकी मर्यादा पालने के लिए क्यों कष्ट भोगूँ क्यों जान दूँ।"

अथवा

"धर्म का मजा चख लिया, सुनीति का हाल भी देख चुका। अब लोगों को खूब दबाऊँगा, खूब रिश्वतें लूँगा, यही अंतिम उपाय है।"

प्र.२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

३०

(च) 'वापसी' कहानी का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए।

अथवा

'गर्मियों के दिन' कहानी की कथावस्तु अपने शब्दों में लिखिए।

(छ) 'माँ भारती' के आधार पर रामवृक्ष बेनीपुरी के जीवन पर प्रकाश डालिए।

अथवा

'कुटज' के माध्यम से द्विवेदी जी क्या संदेश देना चाहते हैं।

(ज) 'सेवासदन' उपन्यास की मुख्य समस्या पर प्रकाश डालिए।

अथवा

'सेवासदन' में अभिव्यक्त धार्मिक एवं सामाजिक पक्षों की चर्चा कीजिए।

[TURN OVER

प्र.३ निम्नलिखित में से किसी एक की संदर्भ-सहित व्याख्या कीजिए :

८

- (त) तुम्हारी कसम भी रह जाएगी, जायका भी बदल जाएगा, साथ ही साथ हाजमा भी दुरुस्त होगा। हाँ रोटी खाते-खाते नाक में दम आ गया है।”
- (थ) “प्रकृति ने इस ग्रह के गले में खूबसूरत हार डाल दिए हैं। XXX के इन वलयों या कंकणों ने इस ग्रह को सौर-मंडल का सबसे सुंदर एवं मनोहर पिंड बना दिया है।”
- (द) “भोली के सामने केवल धन ही सिर नहीं झुकाता, धर्म भी उसका कृपाकांक्षी है।”

प्र.४ निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :

१०

- (ट) ‘अपराध’ कहानी के कथ्य पर प्रकाश डालिए।
- (ठ) ‘धरती और धान’ पाठ का भावार्थ अपने शब्दों में लिखिए।
- (ड) ‘सेवासदन’ उपन्यास के आधार पर सुमन की चरित्रगत विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।

प्र.५ निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

१०

- (१) घीसू के बेटे का नाम क्या है।
- (२) ‘डायरी’ किसने लिखी है।
- (३) उग्रजी अपनी माँ को क्या पुकारते थे?
- (४) अपराध कहानी के लेखक कौन हैं?
- (५) सुमन की बहन का नाम लिखिए।
- (६) पद्मसिंह मे भतीजे का नाम क्या है।
- (७) हिमालय किसका प्रिय पुत्र है।
- (८) विष्णु प्रभाकर शाम को किस पुल पर खड़े थे?
- (९) सिद्धेश्वरी के पति का क्या नाम है?
- (१०) ‘सेवासदन’ उपन्यास में दरोगा का क्या नाम है?

प्र.६ निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :

१५

- (प) ‘इंस्पेक्टर मातादीन चाँद पर’ का कथ्य।

अथवा

राजीष की हिन्दी भक्ति का स्वरूप।

- (फ) ‘दोपहर का भोजन’ में चित्रित अभाव ग्रस्त स्थितियाँ।

अथवा

‘अपना अपना भाग्य’ कहानी का कथ्य।

- (ब) ‘सेवासदन’ उपन्यास में चित्रित शांता।

अथवा

‘सेवासदन’ उपन्यास के वकील पद्मसिंह।

सूचना: (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(२) उत्तर पुस्तिका में प्रश्न क्रमांक/उप प्रश्न क्रमांक संख्या अवश्य लिखिए।

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :

२७

(क) "इस उदासीनता में मलिनता न थी, वरन् एक प्रकार संयम था, उसमें त्याग और विचार आभासित हो रह था।"

अथवा

"तेरे मन में जो कुछ है वह मैं जानती हूँ, लेकिन तू जब तक अपने मुँह से मुझे दुत्कार नहीं देगी, मैं जाने का नाम न लूँगी। मेरे लिए कहीं ठिकाना नहीं।"

(ख) "मरने के लिए उसे वही जगह, वही दस बरस की उम्र और वही काले चिथड़े में कमीज मिली। आदमियों की दुनिया ने बस यही उपहार उसके पास छोड़ा था।"

अथवा

"औरत जात का काम प्यारा होता है, चाम नहीं। तुझे को हिरनी की तरह होना चाहिए, बारहसिंगे की तरह नहीं कि बस सींग आड़ाती डोले।"

(ग) "सोने का देश है यह बंगाल। कलकत्ता में सोना ही सोना है। इसलिए भूख है, इंधन है, धुआ है, आन्दोलन है।"

अथवा

"शनि तो हमारे सौर-मंडल का एक अद्भुत और सुन्दर ग्रह है। किसी भी ग्रह को शुभ या अशुभ समझने का कोई भौतिक कारण नहीं है। शनि तो हमारे सौर-मंडल का सबसे खूबसूरत ग्रह है।"

२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३०

(त) 'सेवासदन' में अभिव्यक्त धार्मिक एवं सामाजिक पक्षों की चर्चा कीजिए।

अथवा

'सेवासदन' उपन्यास में प्रेमचन्दजी ने किन समस्याओं को उठाया है ? स्पष्ट कीजिए।

(थ) कहानी के तत्त्वों के आधार पर 'गर्मियों के दिन' कहानी की समीक्षा कीजिए।

अथवा

'वापसी' कहानी का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए।

(द) 'डायरी से' के आधार पर डॉ. राजेन्द्र प्रसाद ने अपने राष्ट्रपति बनने के अनुभवों का वर्णन कैसे किया है, लिखिए।

अथवा

उग्रजी ने 'धरती और धान' में अपने बचपन एवं परिवार के अनुभवों का खुलासा किस तरह किया है ?

3. निम्नलिखित में से किसी एक अवतरण की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए : ८
- (प) "विवाह एक धार्मिक वृत्त है, एक आत्मिक प्रतिज्ञा है, जब हम गृहस्थाश्रम में प्रवेश करते हैं, तब हमारे पैरों में धर्म की बेड़ी पड़ती है ।"
- (फ) तुम्हारी कसम भी रह जाएगी जायका भी बदल जाएगा-साथ-ही साथ हाजमा भी दुरुस्त होगा ।
हाँ रोटी खाते-खाते नाक में दम आ गया है ।"
- (ब) हिन्दी को राजर्षि विराट स्वरूप देना चाहते थे और राष्ट्र की वाणी बनाना चाहते थे-इस कथन की समीक्षा कीजिए ।
4. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए : १०
- (ट) सेवासदन के स्त्री पात्रों पर प्रकाश डालिए ।
- (ठ) अपराध कहानी के शीर्षक की सार्थकता पर प्रकाश डालिए ।
- (ड) हिमालय भारतीय संस्कृति का प्रतीक किस तरह है ?
5. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए : १०
- (१) दोगा कृष्णचंद्र बेटियों के विवाह के लिए कैसा परिवार चाहते थे ?
- (२) पद्मसिंह की पत्नी का नाम क्या था ?
- (३) शांता का विवाह किससे सम्पन्न हुआ ?
- (४) घीसू बीस साल पहले किसकी बारात में गया था ?
- (५) दस वर्षीय बालक अपने घर से क्यों भागा था ?
- (६) साइनबोर्ड लगाने का क्या अर्थ है ?
- (७) पवन के अनुसार सारी दुनिया किस रफ्तार से जल रही है ?
- (८) 'कुटज' वृक्ष के दर्शन द्विवेदीजी को कहाँ होते हैं ?
- (९) गाय 'करुणा की कविता' है किसने कहा है ?
- (१०) दोनो भाई बहन क्या खेल खेलना चाहते हैं ?
6. निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए : १५
- (च) वकील पद्म सिंह का चरित्र चित्रण ।
अथवा
शांता का चरित्र चित्रण ।
- (छ) अपराध कहानी का कथानक ।
अथवा
घीसू माधव का चरित्र चित्रण ।
- (ज) खेल में नौकर एवं मालिक ।
अथवा
गौरा की त्रासद कथा ।

English Literature - (P-I)

Con. 385-19.

NM-7550

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) All questions are compulsory.

(2) There are internal options.

1. Write short notes on any four of the following : 20
- Point of view
 - Novel of social reality
 - Epistolary
 - Dramatic monologue
 - Theater of absurd
 - Verse Drama
2. (a) Trace the symbolism of the window in H.H. Munro's *The Open Window*. 20
- AND
- (b) Examine the psychological insight in Edgar Allan Poe's *The Tell-Tale Heart*.
3. (a) Discuss the significance of the title in Jane Austen's *Pride and Prejudice*. 20
- OR
- (b) Discuss *Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde* as a study of duality.
4. (a) Discuss John Keats's views on art and beauty as seen in *Ode on a Grecian Urn*. 20
- AND
- (b) Describe the symbolism of journey in Robert Frost's *Stopping by Woods on a Snowy Evening*.
5. (a) Discuss the elements of gender and mistaken identity in Shakespeare's *Twelfth Night*. 20
- OR
- (b) Examine the themes of morality and corruption in Robert Bolt's *A Man for All Seasons*.

[TURN OVER

Con. 385-19.**NM-7550**

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
 (2) There are internal options.

1. Write short notes on any four of the following : 20
- (a) Plot structure
 - (b) Psychological novel
 - (c) Epic
 - (d) Farce
 - (e) Narrative
 - (f) Science fiction
 - (g) Satire
 - (h) Melodrama
2. (a) Describe the conflict between good and evil with reference to Natraj and Vasu 20
 in R.K. Narayan's *The Man-Eater of Malgudi*.
- OR**
- (b) Discuss the development of Buck with reference to the theme. survival of the fittest: in Jack London's *The Call of the Wild*.
- OR**
- (c) Write short notes on any two of the following :
- i. Character of John Thornton
 - ii. Comparison between Padma and Rangi
 - iii. Significance of the title *The Man-Eater of Malgudi*.
 - iv. Theme of civilization vs. wilderness in *The Call of the Wild*

3. (a) "Oscar Wild's *The Importance of Being Earnest* critiques institution of marriage as a social tool." Discuss. 20

OR

- (b) Describe Sophocles's *Oedipus Rex* as a classic tragedy.

OR

- (c) Write **short notes** on any **two** of the following :

- (i) Character of Gwendolen Fairfax
- (ii) Role of fate in Sophocles's *Oedipus Rex*
- (iii) Character of Jack Worthing
- (iv) Character of Tiresias

4. (a) Write **short notes** on any **one** of the following : 10

- (i) *Lochinvar* by Walter Scott
- (ii) On His Blindness
- (iii) Character of Duke in Robert Browning's *My Last Duchess*

- (b) Attempt any **one** of the following : 10

- (i) Element of supernatural in *A Very Old Man with Enormous Wings*
- (ii) Theme of compassion in *The Happy Prince* by Oscar Wilde
- (iii) Somerset Mougham's *Luncheon*

5. (a) Give critical appreciation of any **one** of the following : 10

- (i) Central theme of *Piping Down the Valleys Wild* by William Blake
- (ii) Theme of beauty in John Keats' *Ode to Nightingale*
- (iii) Milton's *On His Blindness*

- (b) Attempt any **one** of the following : 10

- (i) Role of setting in Robert Browning's *My Last Duchess*
- (ii) Walter Scott's *Lochinvar* as a ballad
- (iii) Themes of Nissim Ezekiel's *Soap*

Uddle-Literature

CP-I

Con. 537-19.

(OLD COURSE)

NM-7249

(3 Hours)

[Total Marks : 100

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے نئے صفحے سے شروع کریں۔

20 نظم کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کی فنی خوبیوں کا جائزہ لیجیے۔

یا

اردو نظم کے آغاز و ارتقا میں ترقی پسند تحریک کا کیا رول رہا ہے؟ بیان کیجیے۔

20 افسانے کی تعریف بتائیے اور اس کے عناصر ترکیبی پر روشنی بھی ڈالیں۔

یا

اردو افسانے کے آغاز و ارتقا کا مفصل جائزہ لیجیے۔

10 الطاف حسین حالی کی شخصیت اور نظم نگاری کا جائزہ لیجیے۔ (الف) ۳

یا

اکبر الہ آبادی کی نظم نگاری پر ایک مضمون قلم بند کیجیے۔

10 کسی ایک نظم کا مفصل تجزیہ پیش کیجیے۔ (ب)

۱۔ تعصب و انصاف

۲۔ تعلیم نسواں

۳۔ علم کی اہمیت

TURN OVER

10

۴۔ (الف) راجندر سنگھ بیدی کی افسانہ نگاری کا جائزہ لیجیے۔

یا

علی عباس حسینی کے بارے میں اپنی معلومات قلم بند کیجیے۔

10

(ب) درج ذیل سے کسی ایک افسانے کا فنی تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ بیوی

۲۔ حق نمک

۳۔ لاجوتی

10

۵۔ (الف) مندرجہ ذیل سے کسی ایک بند کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ یاد ہے ہم کو وہ عالم اپنا
جب کہ ہم آپ تھے اپنے پر فدا
اپنی جو بات تھی خوش آتی تھی
اپنی ایک ایک ادا بھاتی تھی

۲۔ سب جانتے ہیں علم سے ہے زندگی کی روح
بے علم ہے اگر تو وہ انسان ہے ناتمام
بے علم و ہنر ہے جو دنیا میں کوئی قوم
نیچر کا اقتضا ہے رہے بن کے وہ غلام

۳۔ اکبر سے یہ سنو کہ جو اس کا بیان ہے
دنیا کی زندگی فقط اک امتحان ہے
حد سے جو بڑھ گیا تو ہے اس کا عمل خراب
آج اس کا خوشنما ہے مگر ہوگا کل خراب

[TURN OVER

(ب) مندرجہ ذیل سے کسی دو اقتباسات کی تشریح مع سیاق و سباق کیجیے۔

۱۔ ”دوسرے دن دوکان کھلتے ہی وہاں موجود تھی۔ ہری نے رات بھر دل سے جنگ کرنے میں گزار دی تھی۔ مونی بابو نے ٹھا کر صاحب سے گفتگو کا خلاصہ سنا دیا تھا، ہری نے اپنی اصلیت بتادی تھی۔ دونوں مایوس تھے، دونوں کو یقین تھا کہ ہندوستانی ذات پات کا آہنی قلعہ محبت کے انچھروں سے فتح نہیں ہوتا۔“

۲۔ ”جب بی ہمسائی آئیں تو انھوں نے ایک دن کھڑکی پر آ کر خوب کھٹکھٹایا۔ ماما سے کہلا دیا گیا کہ ”میاں کا حکم نہیں کہ کھڑکی کھولی جائے۔“ انھوں نے کہا۔ ”اچھا بیگم صاحبہ سے سلام کہو اور کہو ذرا کھڑکی تک کھڑکی ہو جائیں۔ ہم تو ان سے ملنے آئے ہیں اور وہ اپنی جگہ سے ہٹیں تک نہیں۔“

۳۔ ”بابو نے بمشکل تمام کاتھوں کے بستر پر پہلو بدلا۔ پھول ہاتھ سے سر کا کر سہانے کی طرف رکھ دیے۔ گلے میں تلخی سی محسوس کی۔ ہاتھ بڑھایا تو ماں نے پانی دیا۔ بابو نے دیکھا اس کے ایک طرف گندم کا ڈھیر لگا ہوا تھا۔ جیوتشی جی کے کہنے پر بابو کی ماں نے اسے آہستہ سے اٹھایا اور ایک طرف لٹکتے ہوئے ترازو کے ایک پلڑے میں رکھ دیا۔“

☆☆☆

[TURN OVER

ہدایت:

- (i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔
- (ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔
- ۱۔ نظم کی تعریف اور اس کے موضوعات کا سیر حاصل جائزہ لیجیے۔
20
- یا
اردو نظم کے آغاز و ارتقا کے میں کن تحریکات نے اہم رول ادا کیا؟
- ۲۔ مختصر افسانہ کے کہتے ہیں اور اس لوازم کیا کیا ہیں؟ تفصیلی گفتگو کیجیے۔
20
- یا
اردو افسانے کی تاریخ بیان کیجیے۔
- ۳۔ (الف) اختر شیرانی کی شخصیت اور فن پر اظہار خیال کیجیے۔
10
- یا
علامہ اقبال کی نظم نگاری کا فنی جائزہ پیش کیجیے۔
- (ب) کسی ایک نظم کا مفصل تجزیہ پیش کیجیے۔
10
- ۱۔ مرزا غالب
۲۔ برکھارت
۳۔ ایک آرزو

TURN OVER

۱۰۔ (الف) پریم چند کے سوانحی حالات قلم بند کیجیے۔

یا

۱۰۔ (ب) درج ذیل سے کسی ایک افسانے کا کافی تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ بد نصیب ماں

۲۔ روشنی

۳۔ رحمن کے جوتے

۱۰۔ (الف) مندرجہ ذیل سے کسی ایک بند کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ اس کے گلستاں پر فضا، اس کی بہاریں دل نشیں

اس کی زمینیں خوشنما، اس کی فضا میں مرمریں

اس کے نظارے دل کشا، اس کی ہوائیں عزیزیں

مثل بہشت گل فشاں، اک سر زمین عشق ہے

۲۔ آغیرت کے پردے اک بار پھر اٹھادیں

چھڑوں کو پھر ملا دیں، نقش دوئی مٹادیں

سونی پڑی ہوئی ہے مدت سے دل کی بستی

آ اک نیا سوالہ اس دیں میں بنا دیں

۳۔ نذر وطن، پھر اے دل دیوانہ چاہیے

پھر ہر قدم پہ سجدہ شکرانہ چاہیے

پھر سرزمین وطن کی ہر نظروں کے سامنے

پھر لب پہ ایک نعرہ متانہ چاہیے

TURN OVER

(ب) مندرجہ ذیل سے کسی دو اقتباسات کی تشریح مع سیاق و سباق کیجیے۔ 10

۱۔ ”ہمارے انگریزی خواں دوست مانیں یا نہ مانیں، میں تو یہی کہوں گا کہ گلی ڈنڈا سب کھیلوں کا راجا ہے۔ اب بھی جب کبھی لڑکوں کو گلی ڈنڈا کھیلنے دیکھتا ہوں تو جی لوٹ لوٹ ہو جاتا ہے کہ ان کے ساتھ جا کر کھیلنے لگوں نہ لان (میدان) کی ضرورت ہے، نہ شن گاڑو کی، نہ ٹیٹ کی نہ بلے کی، مزے سے کسی ایک درخت کی ایک شاخ کاٹ لی، گلی بنا کی اور دو آدمی بھی آگے تو کھیل شروع ہو گیا۔“

۲۔ ”ایک پرانے قبرستان میں ہمارے بزرگوں کی ہڈیوں اور ایک مساری گڑھی کے کھنڈروں میں ایک سرکاری عمارت آہستہ آہستہ سر اٹھانے لگی۔ میرے ہاتھ میں وہی پرانا ٹیپ تھا۔ بسا اوقات مجھے بنیادوں کے اندر گھس کر کھدائی کی پیمائش کرنی ہوتی اور کبھی کندہ کاروں اور سنگتراشوں کے کام کا جائزہ لینا ہوتا۔“

۳۔ ”دن بھر کام کرنے کے بعد جب بوڑھا رحمان گھر پہنچا تو بھوک اسے بہت ستار ہی تھی۔ ”جینا کی ماں، جینا کی ماں“ اس نے چلاتے ہوئے کہا۔ ”کھانا نکال دے بس جھٹ سے۔“ بڑھیا اس وقت اپنے ہاتھ کپڑوں لتوں میں گیلے کیے بیٹھی تھی اور پتھر اس کے کہ وہ اپنے ہاتھ پونچھ لے، رحمان نے ایک دم اپنے جوتے کھاٹ کے نیچے اتار دیے اور کھڑکے ملتانی تھوکوز انوں میں دبا، کھاٹ پر چوڑی جماتے ہوئے بولا۔ ”بسم اللہ!“

☆☆☆

Urdu Literature

(Paper - I)

Con. 538-19.

(OLD COURSE)

NM-7316

(3 Hours)

[Total Marks : 100

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20

۱۔ اردو نظم کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کے فنی لوازمات پر بحث کیجیے۔

یا

اردو نظم کے تدریجی ارتقا کا جائزہ لیجیے۔

20

۲۔ مختصر افسانے کی تعریف اور اس کے اجزائے ترکیبی پر بیان کیجیے

یا

اردو افسانے کی روایت پر روشنی ڈالیے۔

10

۳۔ (الف) الطاف حسین حالی کے سوانحی حالات کا تفصیلی جائزہ لیجیے۔

یا

اکبر الہ آبادی کی شاعری پر اظہار خیال کیجیے۔

10

(ب) کسی ایک نظم کا مفصل تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ فرضی لطیفہ

۲۔ تعلیم نسواں

۳۔ نصیحت اخلاق

TURN OVER

10

۴۔ (الف) علی عباس حسینی کے فن پر روشنی ڈالیے۔

یا

راجندر سنگھ بیدی کی افسانہ نگاری پر ایک مضمون لکھیے۔

10

(ب) درج ذیل سے کسی ایک افسانے کا فنی تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ موت کا راز

۲۔ حق نمک

۳۔ تلوادان

10

۵۔ (الف) مندرجہ ذیل سے کسی ایک بند کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ یاد ہے ہم کو وہ عالم اپنا
جب کہ ہم آپ تھے اپنے پر خدا
اپنی جو بات تھی خوش آتی تھی
اپنی ایک ایک ادا بھاتی تھی

۲۔ بیٹے کو لوگ کہتے ہیں آنکھوں کا نور ہے
ہے زندگی کا لطف تو دل کا سرور ہے
گھر میں اسی کے دم سے ہے ہر سمت روشنی
نازاں ہے اس پہ باپ تو ماں کو غرور ہے

۳۔ اکبر سے یہ سنو کہ جو اس کا بیان ہے
دنیا کی زندگی فقط اک امتحان ہے
حد سے جو بڑھ گیا تو ہے اس کا عمل خراب
آج اس کا خوشنا ہے مگر ہوگا کل خراب

(ب) مندرجہ ذیل سے سی دو اقتباسات کی تشریح مع سیاق و سباق کیجیے۔

۱۔ ”اب تک جو بی بی پڑوس میں رہتی تھیں، ان کے میاں کسی دوکان پر کام کرتے تھے وہ سیدھے سادھے نیک مسلمان تھے۔ انھیں دنیا کے جھگڑوں سے کوئی مطلب نہ تھا، مقررہ وقت پر اپنے کام سے جاتے، مقررہ وقت پر واپس آتے۔ اپنے بال بچوں کے ساتھ جو دال دلیا میسر آتا خوش خوش کھاتے اور خدا کا شکر بجالاتے۔“

۲۔ ”ایک ہی شہر کا تو معاملہ تھا، ماں بیٹی دونوں گاڑی پر سوار ہو کے، دو ماں مائیں ساتھ لے اسی وقت منور کے ہاں پہنچی گھر میں کوئی عورت تو تھی ہی نہیں۔ ان دو پردہ دار عورتوں کے پہنچ جانے سے خاصی چہل پہل ہو گئی۔ سلٹی کی ماں تو قیام و طعام کے انتظام میں مصروف ہوئیں اور سلٹی ادھر شوہر کے کمرے میں داخل ہوئیں۔“

۳۔ ”دو تین دن تک بابو نے پہلو تک نہ بدلا۔ ایک دن ذرا افاقہ ہوا۔ صرف اتنا کہ وہ آنکھیں کھول کر دیکھ سکتا تھا۔ آنکھ کھلی تو اس نے دیکھا، سکھی اور ان کی ماں دروازے کے قریب بیٹھے ہوئے تھے۔ سیٹھانی نے ناک پر دو پٹا لے رکھا تھا۔ دراصل وہ دروازے میں اس لیے بیٹھے تھے کہ کہیں بو نہ پکڑ لیں۔ مگر بابو نے سمجھا آج لوگوں کا غور ٹوٹا ہے۔ اس نے دل میں خوشی کی اہر محسوس کی۔“

☆☆☆

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب سے صفحے سے شروع کریں۔

20

۱۔ اردو نظم کی تعریف کیجیے اور اس کے فن پر تفصیلی روشنی ڈالیے۔

یا

اردو میں نظم نگاری کی روایت کا جائزہ لیجیے۔

20

۲۔ افسانے کی تعریف بیان کیجیے اور اس کے اجزائے ترکیبی پر روشنی ڈالیے۔

یا

اردو میں افسانہ نگاری کے آغاز و ارتقاء پر بحث کیجیے۔

10

۳۔ (الف) علامہ اقبال کے بارے میں اپنی معلومات قلم بند کیجیے۔

یا

اختر شیرانی کی نظم نگاری کا جائزہ لیجیے۔

10

(ب) کسی ایک نظم کا مفصل تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ ہالہ

۲۔ اے عشق کہیں لے چل

۳۔ لالہ صحرا

TURN OVER

۱۰ ۲۔ (الف) پریم چند کے افسانوں کے امتیازات بیان کیجیے۔

یا

راجندر سنگھ بیدی کے افسانوں کی خصوصیات بیان کیجیے۔

۱۰ (ب) درج ذیل سے کسی ایک افسانے کا فنی تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ بد نصیب ماں

۲۔ تلادان

۳۔ روشنی

۱۰ ۵۔ (الف) مندرجہ ذیل سے کسی ایک بند کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ اے ہمالیا داستان! اس وقت کی کوئی سنا

مسکن آجائے انساں جب بنا دامن ترا

کچھ بتا اس سیدی سادی زندگی کا ماجرا

داغ جس پر غازہ رنگ تکلف کا نہ تھا

۲۔ سچ کہہ دوں اے برہمن گر تو برا نہ مانے

تیرے صنم کدوں کے بت ہو گئے پرانے

اپنوں سے پیر رکھتا تو نے بتوں سے سیکھا

جنگ و جدل سکھایا واعظ کو بھی خدا نے

۳۔ کسی سے کبھی دل لگایا نہ تھا

محبت کا صدمہ اٹھایا نہ تھا

حسینوں کے رونے پہ ہنستے تھے ہم

کبھی ایک آنسو بہایا نہ تھا

TURN OVER

(ب) مندرجہ ذیل سے کسی دو اقتباسات کی تشریح مع سیاق و سباق کیجیے۔

۱۔ ”ہمالہ کے پاؤں میں لیٹے ہوئے میداٹوں پر پھیل کر ہر ایک چیز دھندلا بنا دینے والی کہر کے مانند پلگ کے خوف نے چاروں طرف اپنا تسلط جما لیا تھا، شہر کا بچہ بچہ اس کا نام سن کر کانپ جاتا تھا۔ پلگ تو خوفناک تھی ہی مگر کوارٹین اس بھی زیادہ خوفناک تھی۔“

۲۔ ”ایک سال گزر گیا۔ پھول متی کا گھر میں سب کمروں سے وسیع اور عوادار تھا۔ اس نے اسے بڑی بہو کے لیے خالی کر دیا اور ایک چھوٹی سی کوٹھری میں رہنے لگی جیسے کوئی بھکارن ہو۔ لڑکوں اور بہوؤں سے اسے اب بھی کوئی تعلق نہ تھا۔ وہ اب گھر کی لوٹری تھی۔ گھر کے کسی فرد سے، کسی معاملے سے دلچسپی نہ تھی۔“

۳۔ ”دو تین دن تک بابو نے پہلو تک نہ بدلا۔ ایک دن ذرا افاقہ ہوا۔ صرف اتنا کہ وہ آنکھیں کھول کر دیکھ سکتا تھا۔ آنکھ کھلی تو اس نے دیکھا، سکھی اور ان کی ماں دروازے کے قریب بیٹھے ہوئے تھے۔ سیٹھانی نے ناک پر دوپٹا لے رکھا تھا۔ دراصل وہ دروازے میں اس لیے بیٹھے تھے کہ کہیں بونہ پکڑ لیں۔ مگر بابو نے سمجھا آج لوگوں کا غرور ٹوٹا ہے۔ اس نے دل میں خوشی کی اہر محسوس کی۔“

☆☆☆

Con. 539-19.

(OLD COURSE)

NM-7417

(3 Hours)

[Total Marks : 100

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20

۱۔ اردو کی شعری اصناف میں نظم کے مقام کا تعین کیجیے۔

یا
اردو نظم اور انجمن پنجاب کے بارے میں اپنی معلومات لکھیے۔

20

۲۔ اردو افسانے کی تعریف کیجیے اور عناصر ترکیبی پر اظہار خیال کیجیے۔

یا
اردو افسانے کے آغاز و ارتقا کا مفصل جائزہ لیجیے۔

10

۳۔ (الف) الطاف حسین حالی کی نظم نگاری کا جائزہ لیجیے۔

یا
اکبر الہ آبادی کے حالات زندگی قلم بند کیجیے۔

10

(ب) کسی ایک نظم کا مفصل تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ بیٹیوں کی نسبت

۲۔ برق کلیسا

۳۔ فرضی لطیفہ

TURN OVER

10

اردو افسانہ نگاری میں راجندر سنگھ بیدی کے مقام کا تعین کیجیے۔

(الف) ۴

یا
علی عباس حسینی کی افسانہ نگاری کے فنی محاسن بیان کیجیے۔

10

درج ذیل سے کسی ایک افسانے کا فنی تجزیہ پیش کیجیے۔

(ب)

۱۔ حق نمک

۲۔ موت کاراز

۳۔ نورونار

10

مندرجہ ذیل سے کسی ایک بند کی وضاحت کیجیے۔

(الف) ۵

۱۔ جاہلیت کے زمانہ میں یہ تھی رسم عرب
کہ کسی گھر میں اگر ہوتی تھی دختر
سنگ دل باپ اسے گود سے لے کر ماں کی
گاڑ دیتا تھا زمیں میں کہیں زندہ جا کر

۲۔ سب جانتے ہیں علم سے ہے زندگی کی روح
بے علم ہے اگر تو وہ انسان ہے ناتمام
بے علم و ہنر ہے جو دنیا میں کوئی قوم
نیچر کا اقتضا ہے رہے بن کے وہ غلام

۳۔ اے مری امید میری جاں نواز
اے مری دل سوز ، میری کارساز
میری سپر اور مرے دل کی پناہ
درد و مصیبت میں مری تکیہ گاہ

[TURN OVER

(ب) مندرجہ ذیل سے کسی دو اقتباسات کی تشریح مع سیاق و سباق کیجیے۔

۱۔ ”نرس بڑے غور سے اس سماں کو دیکھ رہی تھی، اسے ایسا محسوس ہوا جیسے منور کی زندگی اب خطرے سے نکل گئی، اس لیے کہ اب مرض اکیلا تھا اور اس کے مقابل ایک جگہ دو روہیں، وہ الطینتان سے مسکرائی، اس نے ”اندگروہیں“ کا ایک ناول اٹھالیا اور مریض و مرض سب بھول کر وہ اس میں غرق ہو گئی!“

۲۔ ”جب نئی ہمسائی آئیں تو انھوں نے ایک دن کھڑکی پر آ کر خوب کھٹکھٹایا۔ ماما سے کہلا دیا گیا کہ ”میاں کا حکم نہیں کہ کھڑکی کھولی جائے“۔ انھوں نے کہا۔ ”اچھا بیگم صاحبہ سے سلام کہو اور کہو ذرا کھڑکی تک کھڑکی ہو جائیں۔ ہم تو ان سے ملنے آئے ہیں اور وہ اپنی جگہ سے ملیں تک نہیں“

۳۔ ”اور مولانا اپنی تربیت و تعلیم پر خود عیش عیش کرنے لگتے۔ وہ سوچتے دماغ اور دل میں فرق ضرور ہے۔ انھوں نے مذہب کو دماغ کے ذریعہ سمجھا تھا۔ ان کی کتابوں میں یہی لکھا تھا، ان کو تعلیم بھی یہی دی گئی تھی اور ان کی فکر بھی یہی کہتی تھی، اس لیے مجبوراً مذہبی احکام مانو۔ مگر دل نے ہمیشہ بغاوت کی۔ جو کی روٹی میں وہ مزہ کیسے ہو سکتا ہے جو شیر مالوں میں ہے۔ سادے چاول اتنے خوش ذائقہ کیسے ہو سکتے ہیں جیسی کہ بریانی ہوتی ہے۔“

☆☆☆

[TURN OVER

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20 ۱۔ نظم کی تعریف اور اس کی فنی خوبیاں بیان کیجیے۔

یا

اردو نظم کے آغاز و ارتقا کے بارے میں آپ کیا جانتے ہیں؟

20 ۲۔ اردو افسانے کی تعریف کیجیے اور اس فن پر روشنی ڈالیے۔

یا

اردو افسانے کے عناصر ترکیبی کا جائزہ پیش کیجیے۔

10 ۳۔ (الف) علامہ اقبال کی شخصیت کے اہم پہلوؤں کی نشاندہی کیجیے۔

یا

اردو نظم نگاری میں اختر شیرانی کے مقام کا تعین کیجیے۔

10 (ب) کسی ایک نظم کا منصل تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ اے عشق کہیں لے پھل

۲۔ نیا سوال۔

۳۔ چاند اور تارے

TURN OVER

۱۰ ۳۔ (الف) پریم چند کے افسانوں کے موضوعات بیان کیجیے۔ (ب)

یا

راجندر سنگھ بیدی کے افسانوی امتیازات قلم بند کیجیے۔

۱۰ (ب) درج ذیل سے کسی ایک افسانے کا فنی تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ شافی

۲۔ کوارٹین

۳۔ قافل کی ماں

۱۰ ۵۔ (الف) مندرجہ ذیل سے کسی ایک بند کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ احساس عنایت کر آثار مصیبت کا

امروز کی شورش میں اندیشہ فروا دے

میں بلبل نالاں ہوں اک اجڑے گلستاں کا

تاخیر کا سائل ہوں محتاج کو داتا دے

۲۔ کسی سے کبھی دل لگایا نہ تھا

محبت کا صدمہ اٹھایا نہ تھا

حسینوں کے رونے پہ ہنستے تھے ہم

کبھی ایک آنسو بہایا نہ تھا

۳۔ یہ نغمے، یہ ترانے، یہ شراب و شعر کا عالم

یہ آرائش مکانوں کی، یہ زیبائش کینوں کی

یہ رعنائی حسینوں کی، یہ صحبت نازنینوں کی

یہ عمریں، یہ بہاریں، یہ شباب و شعر کا عالم

TURN OVER

10

(ب) مندرجہ ذیل سے کسی دو اقتباسات کی تشریح مع سیاق و سباق کیجیے۔

۱۔ ”جس دنیا میں وہ رہتے تھے وہ نرالی دنیا تھی، جس میں بدگمانی و چالاکی اور بغض و حسد کے لیے گنجائش نہ تھی۔ سب اپنے کوئی غیر نہ تھا۔ میں نے بارہا انہیں متنبہ کرنا چاہا۔ لیکن اس کا نتیجہ امید کے خلاف برآمد ہوا۔ زندگی کے خوابوں کو پریشان کرتے ہوئے ان کا دل دکھتا تھا مجھے کبھی فکر ہوتی تھی کہ انہوں ہاتھ بند نہ کیا تو نتیجہ کیا ہوگا؟“

۲۔ ”عرفانی کا مال و اسباب شہر میں لے جانے کے لیے چھکڑوں میں سے دو ایک بیل زنجی تھے، پھر بھی ان سے برابر کام لیا جا رہا تھا۔ انجمن تحفظ جانوروں کے ایک افسر نے گاڑی بانوں کو چالان کر دیا۔ اس قصیے کو نمٹانے کا کام بھی میرے سپرد کیا گیا اور میں انجمن کے ایک افسر کو رشوت دینے میں مصروف تھا۔“

۳۔ ”ماتا دین کی اس عجیب و غریب زندگی میں کھوکھلیں اپنے کام کو بھی بھول گیا۔ میں نے کہا ڈنڈی دار کی مہربانی سے ان لوگوں کو وٹا سن بنی اور سی دونوں مل جاتے ہیں۔ ان کی خوشی..... بچے کی امید بھی شاید وٹا سن بنی کا کرشمہ ہے اور بچے کو بھی اس کے مقدر کا سب کچھ مل جائے گا۔ اب وہ عرفانی کی مزدوری ہی نہیں کرے گا۔ اسے پرواہ ہی کیا ہے۔ میں نے اس کے سامنے مزدوری کا تذکرہ ہی نہ کیا۔ گویا میں اسے یوں ہی دیکھنے آیا تھا۔“

☆☆☆

(DEC-2019)

F.V.B.V

128

page- 128